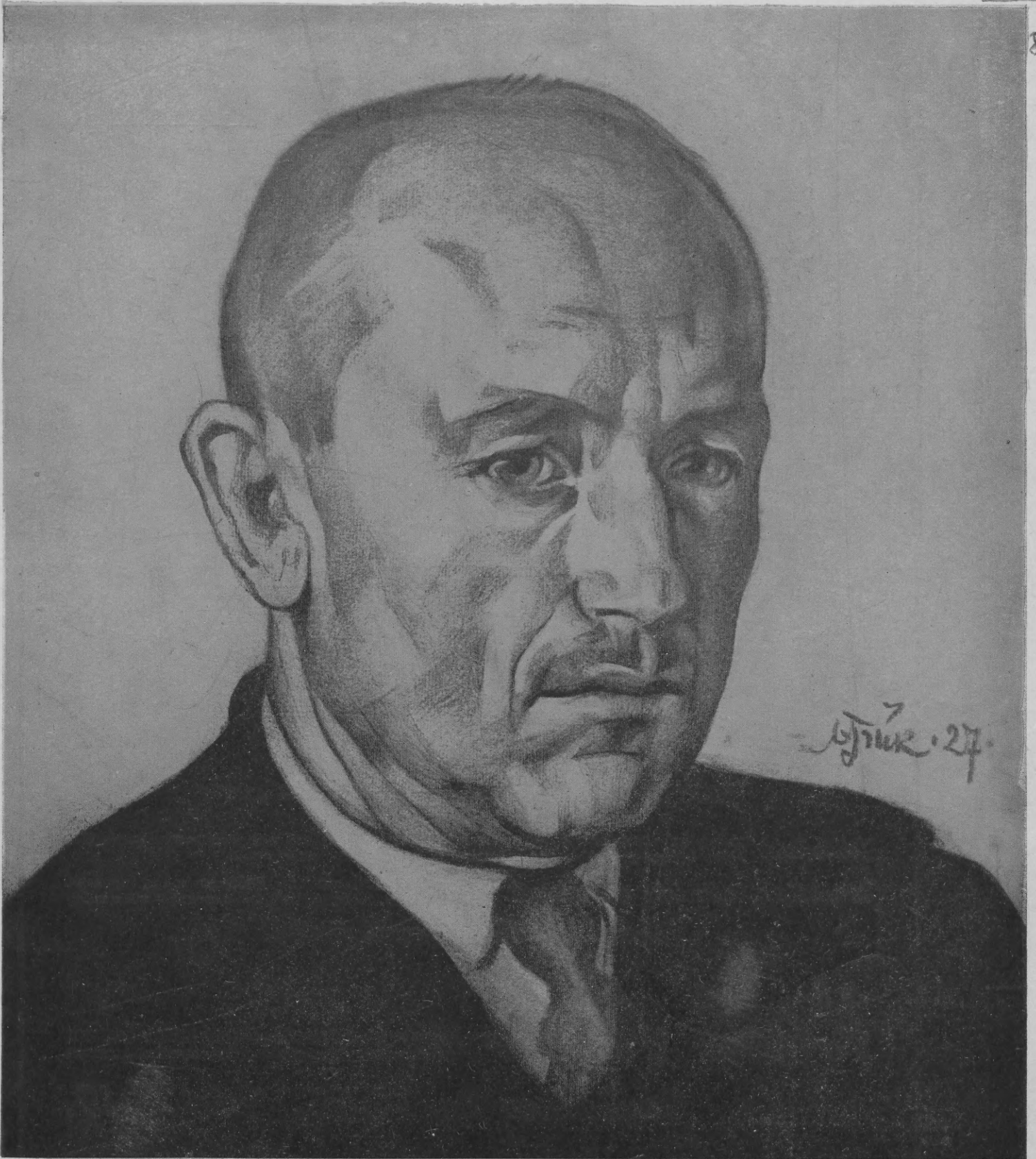

TÄNAPÄEV

Fr. R. Krootzwäldi
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

87
8248

NR 10 OKTOOBER 1936

ED. UUSEN

Võidu tän. 12. Telef. 11-70

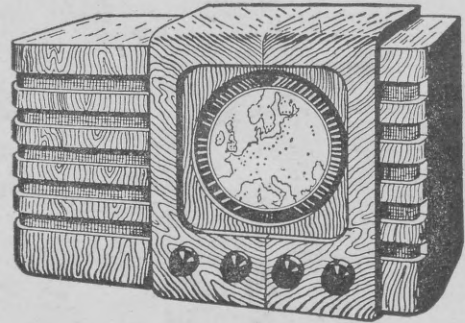
Valmistab tellijaskonna kui ka omastrõivastigasuguseid daamide ja härrade rõivastusteid, kaitseväge vorme ja spordiülikondi

TÄIUSLIKUMAD KUJULT JA
ÜLETAMATUD SAAVUTUSILT

ON

„VEF“ UUDISVASTUVÕTJAD

GEOGRAAFILISE SKAALAGA

Meie laost leiata kõiki paremaid raadiovastuvõtjaid, raadio üksikosi, elektritarbeid, Superite häälestamine, raadioaparaatide parandused ja ümberehitused. Vilunud tööjõud.

R. Hanja & J. Kitsing

Lossi tn. 7, telef. 17-03

Oma valmisriiete osakonnast

soovitan suures valikus hästipassivaid

Naiste sügise- ja talvemantleid,

Meeste palituid, jopesid, ülikondi jne.

Tellimised naiste- kui ka meeste tööde peale täidetakse iga soovitud moe järel oma suures töökojas I järgu juurelõikajate juhatusel ja parimate meistrite poolt.

Voerimriiete tellimiste eriosakond. Suurim ja rikkalikum ladu kõiksugu riidekaupadest. Kraenahku jne. Kodu- ja välismaa paremaid vabrikuid.

Hinnad ja valik väljaspool võistlust

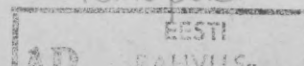
Karl Abel

Riide- ja valmisriiete suuräri Tartus

Kaubahoov Nr. 34-35. Telef. 8-19.

Ar 935/936P

Tänapäev

TÄNAPÄEV

NR. 10

OKTOOBER 1936

II AASTAKÄIK

G. Suits: *Kõne A. H. Tammsaare ausamba avamisel*
M. Päss: *Tõest, õigusest ja valest*
B. Linde: *A. H. Tammsaare ja ta sünnitalu*
I. Sikemäe: *Kilde Vargamäe matkalt*
(A+V) R: *Päevamured*
A. H. Tammsaare: *Katkendeid näidendist »Kuningal on külm«*
Jänkimees: *Ajakirjaniku kõne*
R. Tiitus: *Berliini medalid*
E. Laaman: *Eesti individualism*
I. Raamot: *K. Konikuga vanglas*
L. Mõtus: *Epiloog suvele*
Nemo: *Sügis*
Q.: *A. Kiviste ametijuubeliks*
A. H.: *Tänapäeva majandus*
O. Luts: *Sügis (järg)*

K. Martinson: *Põhjamaade Parnass*
L. Rull: *Kunsti- ja kirjarahvast*
Ermu: *Kino ümber*
V. Poska-Grünthal: *Alma Ostra-Oinas 50. a.*
M. Kurs-Olesk: *Soroptimist-klubid*
J. Kurfeldt: *Tantsulisi küsimusi*
K. Paluteder: *Võru »Kandle» teater 10. a.*
E. R.: *Hooaja algus*
H. Paukson: *Uued eestilised nukutüübid*
Justus: *Publik ja kunst*
R. Rebas: *Saeveskis*

Kirjandus, Grimasse Parnassilt jne.

*Kaas prof. N. Triigi sõejoonise järgi
A. H. Tammsaarest*

Foto Roone

Kate langeb A. H. Tammsaare ausambalt. Samba jalal kv. ülemjuhataja kindral Laidoner

Kõne A. H. Tammsaare ausamba avamisel

Lugupeetud ja lahked kuulajad! Kirjanik Tammsaare austajad! Täna on pühapäev, on pidupäev, on võidupäev nende valendavate viljaväljade ja kollendavate kõrrepõldude keskel. Siin — Albu nägusal auväljakul Vabariigi valitsuse esindaja austava käelligutusega on nähtavaks avatud uljas mälestusmärk pronksist ja graaniidist, püstitatud Albu kuulsamale pojale.

Esmakordne on see püstitus ühelegi elavale kirjani-kule meie maal. Ja annab otsa vaadata.

*

Tammsaare talus sündinud algkuju on külaoludest küll välja sirgunud ja linnaelanikuks läinud. Vaimuval-las on ta oma koduvalla ümbruskonnast kasvanud mitme pea võrra kõrgemale. Aga linnas õppides, võõraste raa-matutarkusse süvenedes, ise kirjanikuks arenedes on Anton Hansen Tammsaarelt alal hoidnud erksa pea ja südame oma — ja kõige omama — nägemiseks, kuulmi-seks. Vabakutselise haritlasena Tartus ja Tallinnas elades pole Anton Tammsaare kaotanud mälestuste, elamuste ja eesmärkide sidet oma sünnikohaga.

Eestistas varakult oma nimemärgi. Juba oma kir-janikunime valikuga — Tammsaare — tahtis ta tähis-tada seda väljamäe saart, kust ta elutee on pärit. Ja ennäe, ilma et ta seda oleks ette teadnud oma soises kõr-venurgas: täiskasvanule on ta kunstiteoste tõhusaks ja viljakaks aluseks saanud õrnemas kasvueas läbielatud raske olemasoluvõitluse kogemused. Samuti iga tühi-semgi lapsepõlve mure ja väiksemgi rõõm. Kirjutas „Tõe ja õiguse“ väärtusega suurromaani, tüsedad ürg-tundmused liitunud hellitamatu kodukoha hella armas-tusega. Karmi elutõe teadmise kokku hoovanud nuk-rutsevate igatsuste ja helkivate unistustega — see kõl-k on ta peateoses avardunud mõõtmatuseni.

Ja nõnda olete teie nüüd otsustanud suurimat lugu-pidamist avaldada oma koduvalla vaimukangemale po-jale, et olete pannud ligi kolm meetrit kõrge samba „Tõe ja õiguse“ reljeefidega ütlema: „Au olgu Anton Tammsaarele, endisele karjapoisile, kõrges, meie väljamägedest ja kõigest kraavikaevamisest mülgaste võitmiseks hea meel!“

Jah, karjast ja talutööst lähtunud andekas algkuju on siin vahetatud praeguse kirjandusliku täismehhe hin-nangu vastu. Märksa muutunud on ka endise kõrvekolka ajad ja olud. Aga kui meie häälestus siin pole liiga pidulik, siis kuuleme vana sajaprotsendilise Pearu vaimu oma „rehnutipidamises“ tuhat ja tulist kiruvat: „...sest mina mõtlesin ikka alati, Indrek, et sinust suab hobuse-varas...“

*

Ei tule imestada, et Anton Tammsaare koduvald ja kodukogudus on soovinud eriti reljeefsel silmade ette mõningate stseenide ja lausete väljendust „Tõe ja õiguse“ maapoolsetest ja nimelt kohalikus läheduses aimatava Vargamäe veerult. Ei ole ju tol suurteoses jäädvusta-mise tõttu silmapaistval väljamäel mitte elatud ja töö-tatud, käed enese või teiste taskus. Vastuokkamine nime-tus on romaani enese andmeil pärit endise mõisasaksa suust, põlvneb rahva-anekdoodist, ja kui me uuriksime anekdoodi ja nimetuse tekkeloos kohalikke jälgi, siis viiks see koguni Koitjärvele.

Olulisemad ja tähtsamad sugemed Tammsaare ro-maaniehituses on otsitavad muidugi kirjaniku sünnitalust ja kodukohast. Uudishimulikele Vargamäe vaateveerde

küsi-jaile osutate: vaat, seal ja seal! Juhatate sellele kas-kedevahelisele teele, mis üle soosilla viib Põhja-Tamm-saare ja Lõuna-Tammsaare talude poole, Vetepere külla. Huvitav vaadata, võrrelda, uurida, kuidas tammsaarelik proosaepos tugineb tööolulistele joontele ja mõttekuju-tusele ühtlasi. Kui Vargamäe esemliku kujutuse aluseks olnud väljamägi on kaotanud endise kivise ja kehva põllukärka ilme, kui nõudlikumate elamute ehitus enam ei lepi endiste madalate taluhoonete tasemega, siis on võistleva taludepaari lugu kirjaniku Vargamäel üles ehi-tatud veelgi suurepärasemalt, siit ja sealt, koha pealt ja hoopis kaugest ringist otsitavaist sugemeist.

Ja üle kogu tõsielulise aluse, üle kadunud algkujude kangelasliku töömurdmise ja vänge vägipulga vedamise, üle vanemate nooruse, elurõõmu ja tervise ohverduste ja laste kergemale elule pagendumise, üle mitmepalgelise tegevuse ja tegevusruumi on käinud hoogne luulelend. Mitte vähe pole suure kirjaniku tunnuseks mulje sisen-damine lugejale, et kõik ta teostes antud ilupildid nii-sugustena tõesti on olemas olnud. Aga sügav peab olema sarnasus realiteediga.

Järva-Madise maastikule omase paikumisega talude-paari mõõdu ongi otse ürgeestiliselt esinduslikuks kuju-nenud Anton Tammsaare loomisjõu imesteldavas puhan-gus. Vargamäe kahe vaenuliku naabrimehe Andrese ja Pearu alatised piiritülid, nende välised ja seesmised prot-sessid tõe ja õiguse pärast ületavad ühe sinise mäekingi elanikkude mineviku ja oleviku. Kahe kange talumehe prototüübid, halva loodusliku ja ühiskondliku olustiku tingimustest palju välja küündimatud, on kaugemale küündinud otsaesine, kurba ja naljakasse läbitungiv pilk ümber kujundanud eesti kirjanduse omapärasemaiks ja tähendusrikkamaiks tüüpideks. Surnud isad on oma minevikuvangistusest üles tõusnud surematuiks luuleku-judeks. Kunstivormidesse suletud mälestuskujud kõne-levad päisipäev oma poegadele, nagu need on või peak-sid olema.

*

Nõnda on selle mälestusmärgi kujur kirjaniku büstile ja sambale katsunud nägelikult kaasa ilmutada sinu Vargamäele saabumist, turjakas, arukas ja vali Eespere Andres. Ega ta ole saanud unustada sindki, vana jär-vakavaimu vempude ja ärplemist võrratu kehataja Tag-gapere Pearu, oma päevade lõpul karkudega komberda-mas, aga veel jonnakalt pilkamas naabrimehe koolitatud poja Indreku tagasipöördumist vanaks jäänud isa talu-poegse elumõtte täitmisele, sookuivatamisele: „Tema mõtles ju sinust kirikuõpetaja suada, kes tuleb Varga-mäele tõtt ja õigust kuulutama. Mis ütleb tema vana süda sees, kui näeb, et sina ei ütle jutlust kantslis, vaid Vargamäe kruavis?“

Vana Pearu aruga olevat tollal olnud juba niisugune lugu nagu varemalt purjus peaga. Tänapäevane soise maa rahvas ei arva aga oma kirjanikule mitte veaks, et ta vähemalt mõttes kraavi kaasa kaevab, sest seda mõ-tet ei saa mitte väheseks hinnata.

See kraavitamistöö, mida teie teete ja veel suuremas mõõtvas suunitlete oma rabamülgaste kuivatamiseks, oma väljamägede viljeluspinna avardamiseks ja paran-damiseks, on teie lemmikteose kirjutaja sule all oman-danud sügavama tähenduse. Haritlase Indreku eksle-vaid õnneotsinguid viimati rahuldav, vaigistav ja otsus-tav arenguideaal — eks ole see talupoegsesse võitlusse karmi loodusega ja ühiskasu kahjustavate tülikate iseloo-

mudega toonud kaugenägelikuma ja edulise taluniku-tüübi? Eks kutsu Indreku eeskuju linnakommete lodevusse ekslevat haritud noorust tagasi kehalikult kasuliku töö ja terve maaelu juurde?

Olen paljumahutavast „Tõest ja õigusest“ seega märkinud vaid kandvamate meestegelaste kontuure ja lahenuslikku juhtidee joont. Meestegelastest väärriks erilist esiletõstmist veel vana Eespere saunamees Madis: ta suhu on kirjanik sisendanud ehtsat maakehvikus kehtivat elutarkust, arvustavaid ja mõtisklevaid märkusi peremehe õigusest, maaomanduse ja isekate südame teekusest, mida ei pehmenda piiblilugeminegi. Sealsamas meenub Andrese esimene „veart eit“ Krõõt, kes majapidamises hommikust õhtuni talitab — tihti õõsitigi puhkamata — nagu oleks viimne päev käes, ise hea ja hell oma varase varisemise nukuruses, nii armastusväärne, et Teispere vana vingumees Pearugi ta heledast „jaalest“ unistab. Käib pahur Pearu õõsiti salaja seda soosil-dagi tasandamas, mille kaudu naabri nukrasilmaline Krõõt viiakse viimsele puhkusele. Heledat rõõmu mahapainav on Vargamäe õhkkond. Aga vahetevahel helatab sealt siiski tüdrukute kudrutavat naeru ja laste lustilist kilkamist. Täname kallist monumendimeitsrit selle eest, mis ta samba külgedele on mälestusväärseks nägemiseks ja lugemiseks kinnitanud. Uitvad soovid küsiks veel reljeefi palju muud: küll mõnda matsakat Maie, kel on niisugused silmad, et need nagu polekski Maie silmad; küll nokata mütsiga Karja-Eedit nelipühahommikul üksi nutmas õueväravas, kui kauged kirikukellad helisevad ja teised kirikusse sõidavad.

Tühja kah, mähkab ehk mõni. Aga igatseva karjapoisi tähendus võistleb igitalupeogsuse mõttega Tammsaare maailmavaates. Ühes ta novellis (kogus „Põialpoiss“) igavik „kõnnib ja läheb sinu lähedusest mööda, puutubki sind oma mantliga, milles on pisut talupoega, pisut karjast, pisut prohvetit ja nukrat tarka.“

*

Lugupeetud ja lahked kuulajad! Kardaksin kõnelejana teie tähelepanu liiga pikale katsele panna, kui siin koos ette võtaksime rännata läbi kõige „Tõe ja õiguse“ viie kõite. Tahaksin ma täna pealegi põhjalikumalt ülevaadet anda Anton Tammsaare kogu teoskonnast ja ta loomingu ristlevaist juht-ideist, siis viiks see päris pikale. Aga on, mida Tammsaarelt lugeda, ette lugeda ja arutada ta „Mäetaguse vanadest“ ning „Vanadest ja noortest“ saadik kuni „Kuningal on külm“. Täna olgu küllalt, kui mütsi maha võtame kahe ja poole tuhande leheküljelise eepose ees, kui taipame üksipäinis selle suursaavutise tühjendamast.

Et meie suure jutumehe peateosest on võidud ammutada ka valdavaid lavastseene, tuletades teatritenduseks sobivat sündmustikku, leida tänulikke osi näitlejatele mängimiseks, selle kohta loodame täna õhtul „Tõe ja õiguse“ kolmanda osa dramatiseeringust saada uut clamuslikku tõendust.

Näeme Indrek Paasi pahempoolse ajakirjanikuna 1905. a. revolutsiooni, mõisate rüüstamise, tapatalgute ja karistussalkade keerises. Mässuline liikumine ei paisanud Indrekut ennast küll tervest mõistusest pahempoolse. Aga siiski ainult hingeldava pagulasena võis ta tookord külastada oma vanemaid Vargamäel, kus 15 viisahoopi saanud Eespere Andres on needvas abas-tuses ja tagaotsitava poja ema Mari suremas. Ta teist poega Antsu tabas karistussalga soldati püssikuul. Eks ole Järva-Madiseltki 1905. a. torm ja tuisk üle käinud ning mahalaskmise julmus ohvreid nõudnud? Vapustatud ühiskondlikkude eesõiguste, rõhutatud inimõiguste, valuliselt vastoluliste tõdede võitlust kujutades on autor jällegi osanud tõestiolnut paigutada oma väljamõeldud faabulasse. Ülemaalist ärevust ühendades äreva perekondliku kurbmänguga on ta seda kõike süvendanud kõlvulise vabadusidee leidmise probleemiks.

Mälestussilmis lööb jällegi virvendama. Vankuvate varjude rida tuiskavast minevikust saab elavaks, ilmub olevikus elavate selja tagant jälle nähtavale sel Anton

Prof. Suuts kõnet pidamas

Foto Roone

Tammsaare aupäeval. Aga nad ei mahu ju kõik ühele mälestussambale.

*

Küllap tänase päeva ja samba täidesaatev komitee oleks heal meelel kohale soovinud ka päevakangelast Anton Hansen'it ennast ta reaalses isikus. Oma teostes armastas ta lugejat tihti üllatada. Seda ootamatust ootustes, ei-ootustes ei ole ta meile siiski valmistanud, et oleks tulnud auavaldusi vastu võtma. Mis teha selle isemeelikuga, kes ikka nii tagasihoidlik on oma isiku nähtavale nihutamiseks, kes järjekindlalt on kõrvale põigelnud oma austusaktustest! On, nagu lausuks ta samba kujugi siin oma iseenesse süvenenud mõttejoontega, käed nagu rammestuses raamatule toetunud: „Tehtu, mis tahes, kui nad vähemalt mu enese rahule jätaavad!“ Need on kirjanik Meriheina sõnad juba ühes Tammsaare varasemas teoses („Kärbes“-nimelises linnanovellis), ja need sõnad pole mitte eneseküllasuses öeldud. Tundlik Meriheina ei võinud sõpradegi tõstetud tuju taluda ta viiekümneaastaseks saamise tähtpäeva puhul: elulöödud armid hakkasid kiitussõnadest valutama! Oleks autor ise nukraks Meriheinaks, siis poleks ta oma suurpäeval kaitsitud ka hõisates õhku paiskamise vastu.

Meenub veel hullem peatükk kirjaniku seltskondliku austamise tõdedest ja valedest. See on lugu vallavaestemajas surnud kirjanik Vanakamarast. Ta vaese korjuse ja hästi rahvuslikuks kiidetud vaimu talitamiseks igavesse õndsusse korraldatakse uhke matus peiuipoistena seisvate auvahtidega. Aga hiljaksjäänud ametlikkude auavalduste vastu, oma nimest ülespuhutult kumisevate sõnade vastu, ebaneitsilikkude suudluste liginemise vastu kargab Vanakamar — tseremoonias paratamatult ligi olles — üleloomuliku pingutusega püsti. Eksikombel korralikku kodanikuks ja korjuseks arvatud, protestiliv käitumine ülitammsaarelik („Matus“)!

Oma lemmikirjanikuga, kel elus mitte kerge pole olnud, tahate teie siin nüüd juba ta eluajal talitada ta väärtust mööda, haruldane sündmus. Aga palun mõtelgem: oma püüete teel, oma nooruses, enne tunnustamisele jõudmist ikka raskustega heidelda, puudust, haigust, üksindust, arusaamatust kannatada, kaua piinavaid lahkkelisid tunda tahtmise ja täitmise vahel — ja siis oma viiekümne aasta teel veerul pjestaalile tõstetud metallteisikule pidulikkude pilkude all näkku vaadata — ei, ta ei saanud täna ise siia ilmuda ka oma kõige otsekohesemate austajate ette.

Ka ausamba panemine elavale kirjanikule võib hel-
laks teha otsekohesuse küsimuse. Kõige pahem on ikka,
kirjutab Anton Tammsaare ise, kui sind eesotsast kiide-
takse ja tagaotsast süüakse.

*

Tammsaare nime kuulsus ja kiirgus ei piirdu ainult
selle Järvamaa nurgaga. Ta suurromaani monumentaal-
sus ühes „Kõrboja peremehega“, ühes ta linnaajutustiste
paremikuga, mitmed ja mitmed ta vaimusädelevad lühi-
visandidki tohiks ühikseks ja ehteks olla kogu eesti
kirjandusele.

Agas see monument siin — see on maast püsti ker-
kinud kohalikkude tegelaste algatusel ja jõupingutusel.
Saavutus võib õigusega meeltüendavaks võidumärgiks
olla enne kõike kohalikkude kodanikkude silmis. Eemalt-
tulijale on tänane otse imestust äratavaks tunnistuseks.
Järva-Madisel peab olema ärksaid päid, kui raamatu-
aasta aktsioon ja kodukoha kaunistuse kutse siin on
nii silmapaistvat korda saanud.

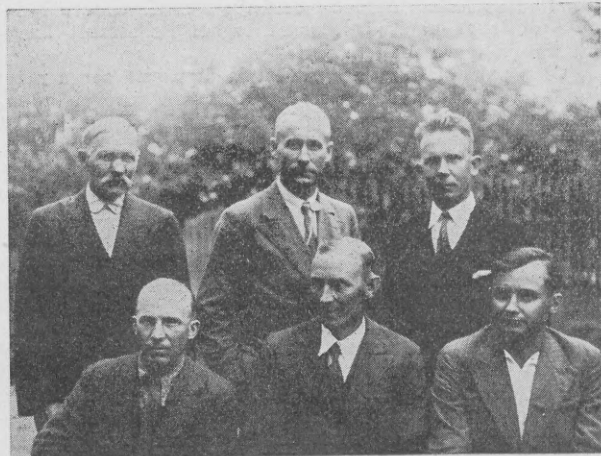
Ükski teine Eesti vald, kihelkond, maakond pole
veel eesmärgiks suutnud nii suure armastuse ja austuse
avaldamist omanurga kirjanikule. Pole veel ükski Eesti
linna monumentiga igatsenud mõõta ühegi kaasaegsena
elava ja töötava kirjaniku loomingut. Mälestusmärke
lihtsamaid ja uhkemaid on pandud vaid kadunute ja
langenute kalmule. Harva, kelle kadunudki eesti kir-
janiku mälestust kuju kuulutab ja sammas kõrgutab lii-
kuva ja tegeva elu keskuses, elavaid kogul väljakul.
Jah, ammumaetud järvalase Faehlmanni unustamatu
pale Tartus, Kreutzwaldi Võrus, Koidula Pärnus — nende
elutöö pilve- ja tulesambad on seatud tänuilikkude järg-
laste silma ette. Teie, algatusvõimelised albulased, teie,
Järva-Madise tublid mehed ja naised olete hakkama
saanud esmakordse ja ennekuulmata teoga eesti haridus-
ja kirjandusloos. Teie olete pronksi valada lasknud
ja nagu oma kodunurga vaimukangelase pjedestaalile
tõstnud praegu veel täies mehejõus püsiva Anton
Tammsaare.

Vaadake, mispärast siia peale teie omanurga ini-
meste on tulnud need kaugemate külaliste karavanid
kaitseväge ülema juhatajaga eesotsas. Vaadake, mispä-
rast ka teie ees kõneleja on tulnud, kuna teie heaks
olete arvanud mind kui Anton Tammsaare kirjandusliku
sugupõlve kaaslast kutsuda. Mul on nüüd rõõm Tammsa-
saare koduvallas näha seda, mida meist kumbki oma
nooruses ei suutnud ette näha; aga „Tõe ja õiguse“
probleemid mõlkusid küll juba siis ta meeles.

Mu kallid kaasaegne — hea tuttav juba kooliaastaist,
mõningate ühiste kirjanduslike ürituste kaastöölinegi
— on küll üle kitsaste piiride tormavate liikumistega lähedalt
kaasa elanud. Aga ta ise pole kirjanikuna mitte
äkki läbi löönud. Vahelduvais ajavooludes vahelduva
õnnega edasi töötades on ta kirjanikuand visalt ja aega-
mööda maad võitnud. Küllap ta nüüd seda üleolevama
naerutusega kuuleb oma keeruka loominguga kirjandus-
loolisi liigitusi — lõöksõnu nagu külarealist, linna-
impressionist, uusromantik, sümbolist. Ta on seda kõik
ühitekoku, ta ei lase end ühegi lõöksõna valemisse sun-
nida. Aga vahest ei protesti Anton Hansen Tammsaarelt
siiski selle vastu, kui kaaslane „Noor-Eesti“ päevilt
ta vaimukiirte põhilist põletiskunsti südandab ligendada
ühele loosungile. See kaikus kord elu-usku ja enese-
usaldust rõhuvast ummikust: „Elagu elu!“

Elagu elu, mis põletab rinda,
sulatab, seletab nooruse kulda!

Kas on keegi endistest noorelastest veenvamalt
ja võimsamalt kui Tammsaare väljendanud selle elu
õnnepäikese poole püüdmist, mille riik on siit maail-
mast? Teravamalt tundnud tões ja õiguses leitava elu-
usu raskusi, kahtlusi, kiirtemurdumisi, varjutusi? Pead
püsti hoides terve ja lahtise hingega elamiseks, kibeda
pessimismiga kurgus, kirjutas ta kord naljaviluks ka
salmikese (artiklis „Eesti kirjanikust“):

Samba püstitanud komitee. All: F. Sannamees, J. Ruuse,
J. Parts. Ülal: O. Rosenberg, F. Tammus ja J. Lunts

Vilista, vilista,
Ära vilet unusta!
Elu tee käib risti-rästi
Isa, Poja, Vaimu ees,
Siiski maitseb elu hästi,
Kui saab selle kurja ilma sees
Vilista, vilista!

Niisugune ta oli ühel „retseptilise kirjaniku“ tüh-
jusse painaval hetkel. Niisugune ta on oma vastupa-
nus salvitud sõnadele, oma alistumatuses laitudele ja
kiitustele. Ka oma inimliku kuju kinnistamise puhul
ebainimilikult kestvasse ainesse võiks ta nagu veel vi-
listada. Mitte ainult sellepärast, et ta elutundmusel on
lõbusad ülatoonid ja kurvad alatoonid korraga. Aja-
hammas selle juures pole ta kehaliku ja loova isiku
vastupidavusse veel hakanud.

*

Kirjanik Tammsaare austajad! Samba avamisel nii
elavale kirjanikule pole teie ees kõnelejagi saanud võtta
matustalituse tooni. Lõpetan selles tundmises ja tea-
dmises, et meie meistri suur sõnavool veel pole öelnud
oma viimast sõna. Lõpetan julge olles, et eesti kirjandu-
searvustus enam ei lähe üttelema: mida varem A. H.
Tammsaare kirjutamise lõpetab, seda parem!

Mul on siin meeldivaks ülesandeks teatavaks teha
Tartu kahe kirjandusliku organisatsiooni tervitused.
Minu õppetooli läheduses Tartus töötab Akadeemiline
Kirjandusühing. Pole varemgi üksikõikne olnud üksikute
Tammsaare teoste uurimise suhtes. Täna päeva tahaks
aga see Ühing enesele arvata eriliseks kohustuseks:
ergutada nooremaid kirjanduseharrastajaid ja teaduse-
jüngreid elavana ausammastatud autori senise elutöö
uurimisele, nii väliste mõjustiste kui seesmise kasvamise
valgustamisele.

Peale ja üle selle on mul au Eesti Kirjanduse
Seltsilt ette lugeda järgmine tervitus:

„Eesti Kirjanduse Seltsil on hea meel sellest tea-
dmisest, et on kivri raiutud ning metalli valatud kodu-
koha tunnustus ühele eesti suurele kirjanikule, kelle
sõna nii mõnigi kord on olnud kibe, kuid sõnade taga
tuksuv süda alati soe, tiivustav kõrgemate sihtide poole,
parema elusisu poole. Olgu see monument üheks
virgutuspunktiks sellele elavale ja järjest kasvavale tun-
nustusele, mis on kätkevad — tahaksin uskuda — iga
eestlase südamesse. A. H. Tammsaare teoste armastus
ei tohiks kunagi kustuda, sest allikad on selleks liiga
sügavad.“

Tõest, õigusest ja — valest

„Kui valetaja ütleb enese kohta, et tema on tõesti valetaja, siis kõneleb ta näiliselt puhast tõtt. Aga see, kes kõneleb tõtt, ei ole teatavasti mitte valetaja. Eelmisest järgneb, et valetaja ei olegi valetaja.“

Nõnda arutlesid omal ajal sofistid, märkamata, et olid sattunud loogilisse eksitusse, üldistades üksikasja ning tehes, sellest edasi minnes, täiesti vigase järelduse. Kuid see sofistlik mentaliteet ajab lokkavaid õisi veel tänapäevalgi. Eriti tuleb see markantselt nähtavale protsesside hooajal, kus igapäevane, tavaõiguslikult lubatud ja tunnustatud vale vaheldub valetunnistusega.

On ilmne, et maksev Euroopa seadusandlus ei tunne üldkeeldu valele ja ei kohusta kedagi kodanikest kõnelema igapäevases elus ainult seda, mis on vankumatu tõde ja õigus. Sellega on ühelt poolt igakülgset kindlustatud kõiksugused unistuslikud, illusoorised väljamõeldised, piiritu inspiratsioon, inimlik vaba jantaasia, filosoofilised koolid, sõnaline viljakas looming, romaan, draama ja luule, — üle mikro- ja makrokosmose haaravalt küündiv inimvaimu ohjeldamatu, võimas ja mehine mõttelend. Sellega on kahtlemata õigustatud müstifikatsioonid, idealism ja kõiksugused lootusetud lootused, estetism ja teisedki endapette meloodilised viisid, usk seniolemata asjadesse ning selle varieeruv sõnastus küll nokavabalt, küll riimides.

Aga teiselt poolt see just avabki pärani värravad lõpmatuseni levinud, igapäevasele, käibivale, praktilisele „uusasjalikkusele“, üldtunnustatud valele. On ka tegeliku elu vaatekohalt kodanikule, kes tahab edasi jõuda, näit. ametalal, ja nii harida oma aeda, sageli palju kasulikum kõnelda superlatiivsetes komplimentides ja serveerida suhkrustatud meelitusi, kui lausuda kibedat õigust ja teenida valusat tõtt.

Oleks ka võimatu jälitamise vaatekohalt korraldada ametialalist kontrolli, kas kodanikud kõnelevad õigust ja austavad tõde või mitte. Selline kontroll käiks ka kõige paremini korraldatud järeelvalve-asutusele üle jõu ja see oleks ka tarbetu ja ülearune, kuna sageli võib kodanik ka ise korrigeerida oma kaaskodaniku valetamisemaaniat. Võitlus valetamise vastu tõe ja õiguse nimel on jätud praktilise eetika, moraaliga ja kasvatus ülesandeks. Ausus mõtlemises ja konsekventsus mõtteavaldustes, stiil ja korrektsus — need on vastandmõisted igapäevasele, rutiiniks muutunud, tunnustatud valele.

Ainult hoopis erilistes tingimustes, kus kodaniku hoidumatu vale on juhitud sellele, et sihilikult takistada riiklikkude funktsioonide

teostust, ütleb riigivõim oma mõjuva sõna ja keelab karistuse ähvardusel valetamise. Sellest tulebki, et on seadusega keelatud näit. valeteadete andmine tuludeklaratsioonis, ametlikul ülekuulamisel, aga enne kõike vande all valetunnistuse andmine kohtus. Eelmisest järgneb, et vanne kohtus võtab ära tavalise õiguse valetada.

Suuline tunnistus, mis antud kohtus — selles tõe ja õiguse kaalu- ja katsekojas — on ja jääbki valetunnistuseks, niipea kui tunnistaja teadlikult segab protsessuaalset tõetsimist. Salgaminegi võrdub valega. Nii võidakse valetada ka vaikides ja sõna lausumata. Iga kodanik, nii noor kui ka hallijuukseline vana, nii tänavakoristaja kui ka professor ülikooli kateedril peab vankumatult teadma, et tunnistajana on ometi kohustuslik kõnelda ainult seda, mis on tõde ja õigus — „Wahrheit gegen Feind und Freund“. Kuna kohus ei ole võrreldav novelli või romaaniga, siis on siin karistatav tiivuline väljamõeldis. Ei ole erandiks poliitilisedki kohtuprotsessid. Siingi on pardonneerimata vale — keelatud vili, nagu vasksete krappide mahamüük kulduuridena. Sest vaikimise, unustamise, salgamise ja kõige kõrgema mittemidagiteadmise suur ja avalik eesõigus kohtus kuulub kaebealusele, aga mitte tunnistajale. Enamik kaebealuseid kõneleb tavaliselt kohtuski tõtt, jättes tunnistajate hooleks mahasalgamise asjades, mis sageli ammugi on teada kohtule ja üldsusele.

Nagu vabadusse püüdev ketipeni tõe ja õiguse klammerdunud aheliku otsas, nii on kohtus tunnistaja, kuna temalt on ära võetud vaba inspiratsioon ning halastamatult kärbitud tema tormakas vaimu- ja mõttelend. Siit näeme, et tõde ei ole jagatav valega ja õigus väljamõeldisele on piiratud. Ka õpetab tegelik kogemus, et tõde ei käänata kõveraks diplomaatliku keerutamise, olgu see siis kas õpitud oma kodukolde juures või võõrsilt.

Eelmisest leiame meie tänapäevale uue hoogajalise ülesande. On vajaline sisuliselt ümber kasvatada inimest, välja juurida kodaniku „enneärkamisaegne valetamisemaania“ ja õpetada temale seda tõde, kuidas austada tõde ja lugu pidada õigusest.

See ei olegi kerge ülesanne. Aga see on hädavajaline selleks, et pääseks esikohale tõde ja õigus, õigus ja tõde — lux veritatis — see tõde, mis avaldub inimvaimu ja inimõtte hinnalisemas leius — elavas ja vabas sõnas. Sest sõna on tugevam kui sompunud ja hall, sageli üsna närune ja paheline, suursulilisse kõirilõikamisse ja loendamatu pisikõlvatustesse äraeksinud aeg.

M. P ä s s

Enne samba avamistalituse algust. Vasemal: prof. Suits, kindral Laidoner ja komitee esimees Ruuse nõu pidamas. Paremäl äärel Jakob Liiv

Foto Roone

A. H. TAMMSAARE JA TA SÜNNITALU

Mõtiskelud sõidult Tammsaare mälestussamba avamisele

On alati midagi kodust hinge haaramas, kui külastad paika, mida seni oled tundnud vaid kirjanduslike lemmikteoste järgi. Esmakordselt valdasid mind sellised tunded noore üliõpilasena Norras liikudes — paikades ja isikute keskel, kes Henrik Ibseniile olid mudeliks olnud. Nora, ehitusmeister Solnessi, rahvavaenlase ja teiste algkujud juhtisid H. Ibseni nimetatud teoste uuestilugemisele. Aastaid hiljem kodumaal sattudes juhuslikult Kose-Uuemõisa, kohtasin seal ja Kose alevis Ernst Petersoni „Rahvavalgustaja“ algtüüpe. Selgi korral juhtisid elavad inimesed teose uuestilugemisele ja avasid selles uusi külgi, mis selles seni kahe silma vahele olid jäänud. Muidugi polnud see ei reaalsuse otsimine ega eluläheduse jälgimine, mis uuestilugemises rahuldust otsis, vaid elu ja kunsti nägematute seoste intuiitvne ja elamuslik järelooming.

Juba tosin aastaid tagasi vihjasin ma oma raamatus „Omad ja võõrad“ Tammsaare „Tõde ja õiguse“ I osa tõsielulistele algmotiividele. Neis oli vaid üks ekslik väide ja nimelt: et A. H. Tammsaare vanaisa asus Tammsaare-Põhja tallu, kuna tõeliselt oli asujaks kirjanik Tammsaare isa.

Kodumaa majanduslikus arengus esimesena aineliselt jõukamale järjele jõudnud Viljandi maakond on juba enne meie ärkamisaega andnud teistesse maakondadesse rea väljarändajaid, kes kas ise või kelle vanemad olid jõudnud koguda raha ja läksid siis teistesse maakondadesse enestele või oma poegadele talukohti ostma. Seal, kuhu nad ilmusid, vaadati neile kui väljasttulijatele ja sissetungijatele, kes maksid talude eest rohkem, kui kohalikud ostjad suutsid või tahtsid maksta. See tekitas juba algusest peale vihavaenu sissetungijate vastu ja see antagonism püsis vähemalt esimese põlve elupäevade lõpuni, kuid kandus sageli edasi järgmisele põlvele. Selline pisivõitlus küla ühiskonna raamistikus oli oma sisemiselt pingelt seda tugevam, mida väiksemale pindalale see oli koondatud ja mida pisemas ringkonnas võitlus kees. Kuid võitlusega vaheldus ka lihtne — ajaviide. Kemplemine ja väiksem kraaklemine oli sageli seltskondlik mäng, millesse rakendati igapäevasest ja küllalt kurnavast tööst ülejääv jõud ja energia.

Kirjandusliku kajastusena mulkide väljarändamisest ja nende võitlustest kohaliku elanikkonnaga on esimesena märkida L. Koidula „Säärane mulk ehk sada

vakka tangusoola“, kuid selle sisevõitluse suurepõhiks on A. H. Tammsaare „Tõde ja õiguse“ I osa.

Anton Hansen-Tammsaare olles Suure-Jaani kihelkonna Vaimastvere vallast pärit oleva ja Järvamaale Albu valda väljarännanud mulgi Peeter Hanseni poeg, on oma nooruses kogu oma vastuvõtliku hingega enesesse imenud kõiki neid võitlus- ja võistlus-meeleolusid, mis keerlesid kõikjal sel saarel, mis tõuseb suurema mäekünkana Albu valla soode ja rabade keskel ja millelt kui valitsevalt, — sest et see on kõrgem ja suurem kui teised künkad sel metsikul ja soisel maa-alal, — avaneb kauge ja suurepärase perspektiiv. Kaugele nägemine, avara ja laiaulatusliku perspektiivi võimaldamine ongi Tammsaare-Põhja ja Tammsaare-Lõuna talu iseloomulisemaid jooni. Sellises sünnipaigas kasvades ja arenedes on loomulikumast loomulik, et inimeses eneseki paisub kõigil aladel suureks ja võimsaks vaatepiiride avarus.

Enne kirjanik Tammsaare sünnipaiga külastamist asetasin eneselegi mõnikord küsimuse: kust on pärit need romantilised jooned, mis iseloomustavad eriti selle kirjaniku loomingu psühholoogiliste novellide ajastut, 1907—1917 aastatel. Kas oli nende aluseks tõepoolest üks ja ainult see kirjanduslik lähem ümbur ja sõpruskond, millesse Tammsaare sattus Tartu ülikooli astudes? Kas kuulus seegi üks ja ainult „Noor-Eesti“ uusromantikute ja sümbolistide pärispatude hulka, et nad realistliku Tammsaaregi nakatasid oma kirjandusliku mochaigusega? Kas olid kõik need „Pikad sammud“, „Noored hinged“, „Üle piiri“ ja „Kärbes“ vaid välismõjude tekitatud? Kui see tõepoolest nii on, millega aga siis on seletatavad Tammsaare loomingu realistlikumagi osa romantilised sugemed?

Vastused kõigi nende küsimuste peale kerkisid nagu iseenesest, kui ma 30. augusti sajusel pühapäeva pärrastlõunal tõusin Vetepere suurimale künkale ja seal mahti sain heita pilgu üle madalaise, leht- ja okaspuude metsa ladvastiku ja seal vihma- ja uduvinest kauguses tõusis Järva-Madise kirikutorn, mis nagu tähisena tõmbab tähelepanu enesele ja nagu pajatab, et sealpool soid ja metsi on koguni teissugune maailm, mis meelitab ja kutsub enese poole. See kirikutorn seal on nagu igatsuste piksevarras, mis vaateleja pilgud otse kisub enesele. Küllap oli see nii ka noore Anton Hanseniga. Küllap temagi ronis algul taluõue väravapulkadele ja vahtis sealt sellesse kaugusse, et hiljem suuremaid ava-

rusi otsides ronida karjatänava väravale, kust pais-
tab kirikutorn veelgi avaramate kauguste tagant. Kas
polegi just siin karjapoisi igatsuste tekkimisaik, nagu
meie seda „Tähtsast päevast“ tunneme?

Vetepere künkal, Vargamäe saarel võis sündida seegi
vastuoklik elufilosoofia, mis läbib Tammsaare kogu
kirjanduslikku loomingut, eriti aga „Tõde ja õigust“:
sageli üle jõu käivas võitluses loodusega karastatud ar-
mastus karmi ja nõudliku Vargamäe vastu, mis pais-
kab oma lapsed laia maailma, kuhu nad maast mada-
last on igatsenud, ja mis kisub nad hingeliste katsumiste
ja kriiside aegadel uuesti tagasi, kust nad omal ajal
peaaegu põgenesid; kibeda ja karmi võitlusega läbi-
põimitud armastus on püsivam, karastatum ja õilsam
kui armastuse kergemad vormid. See pole oma kodu-
koha kõmisev-sõnaline ülistus, vaid sellega seotud mu-
rede ja raskuste kaudu imbub suur ja kõikevõitev arm
oma sünnipaiga vastu nägematult meilegi hinge, kuna
autor küünib nägema ilu ka seal, kus pealiskaudne
tulija-mineja midagi ei märka.

Asend Vargamäel, millest avaneb avar väljavaade
iga nelja kaare suunas — eks ahvatle see igatiht oma
ulatuslike tähelepanekute avaldamisele? Kas pole
see ka A. H. Tammsaaret sellele meelitanud? Kas pole
samalt Vargamäe-Vetepere mäenukilt pärit ka meie suur-
rima kirjaniku kalduvus vaatlustele ja filosofoeringu-
tele? Kui oled üles kasvanud nagu vaatlustornis, siis
tahad isegi tahtmatult jagada oma vaatlustulemusi ja

mõtte-puhanguid, mis üksiklases, tornis-asujas on tek-
kinud.

Ja siis Tammsaare haruldaset arenenud üksindus-
tunne ja eraldumisvajadus? Kas pole needki tekkinud ja
arenenud selle väikese soosaare üksinduses ja teadmises,
et lähemagi naabriga ollakse sõjajalal? Kas pole see soo-
saar nagu keset suurt legendikku asuv kindlus, mis valit-
seb kogu legendikku ta hulga eelpostidega — vähemate
kindlustega. Eks arene selle saar-kindluse asunikes eri-
liselt nende eraldumisetunne ja -vajadus? Eks muutü
nende asupaigaline üksindus nende teiseks loomuseks?
Eks kasva sellistel saartel võimsa omapäraga vaatlejad,
mõtisklejad, enesesse süvenenud individualistid, kes jul-
gevad oma minale truuks jääda ka siis, kui saatus viib
nad välja kodusaarelt, paiskab nad inimrohketesse kes-
kustesse, kus nad aga keset inimmassi ja nende askeldu-
sigi oskavad leida oma saare, mille künkal nad asu-
vad sealgi üksiklasena, kuuludes vaid oma tööle, mõte-
tele ja vaatlustele.

Kas pole A. H. Tammsaare jäänud meie vabariigi
pealinnaski elades oma luulelise Vargamäe, — mille ni-
metus polegi pärit Albu vallast, vaid koguni Koitjärve
kaunist ümbrusest, — üksiklaseks asunikuks, kes mulgi
jonnakuse ja kangekaelsusega pole murdunud truudust
oma lapse- ja noorpõlve traditsioonidele?

Kas pole A. H. Tammsaare eralduminegi ja inimeste
võõrastaminegi pärit samast, valitseva ja kauni asendiga
Tammsaare-Põhja talust?

Silme ette kerkivad tagasisõidul Albu legendikelt,
mille nimedes leiata sõna „vesi“ korduvana: Vetepere,
Aravete, Kärevelte jne., noilt veteväljadelt juba kaugele
eemale jõudnult, ligi 40-ne kilomeetrilisel metsavahelisel
teel viirastuvad mulle kõik need Andrese, Pearu, Kassi-
oru Jaska, Hundipalu Tiidu ja teiste algkujud ja nende
tõsielulisedki järglased. Vist olin ma algkujude piltidegi
vaatlusse sedavõrd süvenenud, et ma neid nägin oma teel
pimedast metsast hetkeks autotulede valgusest riiuatu-
tena silmade ette kerkivat: Peeter Hansen, veidi kümnu
lõmbununa seisab väarikana kohaliku mõisa pärisäärna
Lilienfeldti kõrval, kogu oma olemiselt pärisperemehed
mõlemad, nii saksa mõisnik kui eesti talupoeg; Pearu
oma sassis juuste ja habemega on täielise enfant ter-
rible' ina valmis ka kõige pidulikumul hetkel igasugus-
teks krutskiteks, kuna Hundipalu Tiit oma laia ja lop-
sakakasvulise labidalise täishabemega ning kiillaspeaga
tahaks nagu mullegi hüüda mõne „Sakalast“ loetud C.

Üleval Tammsaare talu uus elumaja ühes praeguse pere-
mehe, kirjaniku venna August Hanseni ja tema perekonna
ning taluteenijatega. Keskul Tammsaare talu vana elu-
maja, milles elas Peeter Hansen — Vargamäe Andres.
All tee Tammsaare tallu — „Vargamäe soosild“

Pearu ja Andrese järeltulijad samba jalal Foto Roone „Noor-Eesti Kirjastuse“ esindaja T. Grüntal kõnelemas

KILDE VARGAMÄE MATKALT

Kirjutanud Pearu algkuju järglane

Vargamäe kangete vanameeste järglasi, kes elutsevad väljaspool kodunurka, puistas autobus Madise alevikku laupäeva hilisõhtul.

Vargamäelt olid vastas sulased hobustega, vankreis istmeiks värsked õled, kirjude vaipadega kaetud. Vankreisse istusime segamini, Andrese ja Pearu „omad“, — käisid ju vanamehedki kohtuteed ühes vankris.

Pidupäevaks kohendatud Vargamäe „maanteel“ lauluviisid pääsid sügisõhku ekslema. Oli üldse ülev sõit: kuu helendust, tähtede sira, hobuste traavi, koerte rõkkamist, välmägede ümmarust, soodude niiskust.

Vargamäel oodati, õllekannud laual...

Pühapäeval taheti Vargamäelt sõita autodes samba avamisele. Kuigi helistati värsked telefonid siia-sinna lootustandvaisele autokohtadesse, ei saadud ometigi autot.

Läksime samade vankritega — ehtsa talurahva kombel.

Madisesse tõttav rahvas, küll jalgsi, küll vankreis, laskis meid austasi mööda. Sest meie hobustes oli ärganud vargamäelik kihutamislust, meis endis aga pulbitses suur ühine

rõõm — ebavargamäeline. Kõigis oli suur ühine rõõm: kui möödusime, lehvitati meile südamlukult mütsilotte ja taskurätte, see tegi meid rohkem rõõmsaks; et nõnda muretumalt „lillutasime“, see jälle suurendas nende rõõmu, kellest möödusime.

*

Albu rahval oli palju nähakuulda: juba ausammas ise, kõrged külalised, kangete meeste suurearvulised suguvõsad. Ununematu mulje jättis kindral J. Laidoneri südamluk olek, kuidas ta vestles kirjaniku vennaga, soovis päevakangelasele pikka loomisvõimet, austas samba loojat kujur F. Sannameest, eriti aga tema südasoojad lahkumissõnad.

Sedagi nähti, et Tagapere pole Eesperega vimmas, nagu oldi harjunud teadma. Mis vimmas see, kui Pearu poeg oma kehaka naiseaga läks leplikult istuma aukülaliste sekka esipingile ega löönud pahaselt käega, kui sinna kutsuti. Küllap siis Tagaperegi suhtub aupaklikult kirjanikusaksale, aga mitte kõrgilt: et polnuks aga Pearut, polnuks kuulsat romaanigi.

*

Pärast samba avamist hakkas piserdama vihma. Seda mugavam oli istuda vallamajas koosviibimisel, pidades hõõguvaid kõnesid, lastes elada küll A. H. T. ennast, älnitsevaid kirjanikke (G. Suits, Jak. Liiv, B. Linde, E. Hiir), Vargamäe „veart verega“ suguvõsast („pidi olema tubli materjal, millest tehti säärane romaan“).

Vihmast hoolimata käidi Vargamäe taludeski — oli ju autobuseühendus. „Oh, seda rahvast,“ rääkis koduhoidjaks jäänud vananimene. „Küll nad mind pildistasid ja kiitsid Vargamäe õlut. Uudistasid, kas olen Andrese teine naine või saunaeit. Aga ei tea, mis nad sest Pearu kaevalt ühtlugu pärisid.“

*

Oli esmaspäeva viies tunnihakatus, kui autobus väljus Albust Tapa poole. Raadioonu oma mikrofoniga oli meil kaasas, kujumeister aga jäi puhkama sõbraks-saanud maanurka.

Hommikune väsinud pilliüürg kajajärele rahvamajast, endisest kõrtisist, Vargamäe meeste ärplemiskohast.

Küllap tuleme ikka tagasi Vargamäele — ta ju kisub-tõmbab.

Ilmar Sikemäe

R. Jakobsoni sententsi, mille koolmeisterlik-kõsterlik väljenduslaad kostab selgelt kõrvu, ületades automürina.

Pildid Vetepere ja mälestused „Tõde ja õiguse“ algkujudest — need on jäänud kaugesse Albusse, kaugesse, kuna sinna pääs on praegugi küllalt keeruline: Tallinnast üle 100 km. maanteed mööda ja lähemad raudteejaamadki asuvad veerandsada km. Albust eemal. Seal, Järvamaa suurima valla omavalitsuse hoone ees asub nüüd A. H. Tammsaare pronksbüstina graniitsambal ega vaatagi enam ei Vargamäe-Vetepere ega ka Järva-Madise kiriku suunas, vaid seljaga ametasutise poole on ta pilk langetatud maanteele. Seda kuju ja ta muhe-

levat ilmet vaadeldes kerkivad korraga mu meelde A. H. Tammsaare enese sõnad ühest ta erakirjast: „On nii mõndagi jõutud ära kannatada, küllap jõuan ka selle samba taluda, nii et ta ei muutu mulle hauasambaks“. Ja ma ei suuda vabaneda tundmusest, et A. H. Tammsaare ise lausub muiates neid sõnu sealt kõrgelt sambalt nii meile, kes meie olime kogunenud ta mälestise avamisele, kui ka selle mälestise hilisemaile külastajatele, nii „kõigile neile, kes tõe ja õiguse nimel sinna on kokku tulnud“, aga vist veelgi rohkem neile, kes ei tunnista ei tõde ega õigust, ei ka „Tõde ja õigust“.

B. Linde

Majanduse karussell

...neljapäevast, 1. oktoobrist töötavad eelnimetatud riigi ettevõtted (st. Riigi põlevkivitööstus, Riigi turbatööstus ja Kopli kinnisvaravalitsus) juba eraettevõtetena-aktsiaseltsidena uute nimedega ja uute juhtivate organitega.“

Nii kirjutab „Uus Eesti“ 1. okt. s. a.

Seni oli ikka ainult eraettevõtteid riigi hooldamisele võetud, muu seas hiljuti isegi Tartu ülikooli majanduselu määratava majandusdirektori kaudu. Meie ei saa aru sellest järsust kursimuutmisest ja ootame huviga, et vahest keegi seletab, mis otsarbel ja kelle huvides on see riigivaranduste ning -ettevõtete eraettevõtteiks ja aktsiaseltsideks muutmise toimunud ja kes on direktorid. Või tahtakse ka Tartu ülikooli majandust esialgu riigistada, et siis hiljem eraettevõtteks käima panna? „Õiguses“ nr. 6 s. a. keegi tark hommikumaalet targutab „ü h e m e h e a k t s i a s e l t s i s t“ . Kas terve riigi varandus ühe mehe kätte?

Tallinn ja Tartu

Vanad roomlased valitsesid oma riiki ja hiigla-impeeriumi selle põhimõtte järgi, et ajasid inimesed ja rahvad omavahel tülli, kuna siis oli kergem neid oma võimu all hoida — see oli *divide et impera* põhimõte.

Juba mitukümmend aastat valitseb Tallinna ja Tartu vahel terav vahekord, mis viimasel ajal eriti pinevaks on läinud. Kelle huvides see on, ei, kes kallab õli tulle? Kas see ongi see *r a h v u s - l i k t e r v i k*, või peab Tallinna ja Tartu vahel tõesti puhkema Hispaania kodusõda, nagu ennustatakse, aga *m i k s*? Meil oli ju a. 1917, 1918, 1919 kodusõda, mis lõpuks muutus Vabadussõjaks, iseäranis peale landesvääri löömist. Kas mõnele mehele landesvääri kaotus ei anna uneharu? Üks on kindel, kodusõda võib puhkeda veel kord uute parunite tulekul.

Viimasel ajal on ka üliõpilasseltside ja korporatsioonide vilistlaskogude vahekorrad väga teravaks läinud. Kelle huvides see sünnib ja kes rõõmustab selle üle, kes kihutab ja õhutab tüli, nõnda et maa müdiseb? Või on see uute parunite tuleku kabjaplagin?

Kummaline ülikool ilma keemiata!

Keemia on vallutanud nüüdisaja maailma; väga paljudel teadusealadel ja praktilises elus on ta kaasa aidanud nende hiiglaedule. Nii tööstuses, majanduses, põllukultuuris ja sõjas kui ka mujal on tal sageli otsustav tähtsus praegu.

Imelikul kombel on just sellel keemia ajastul

meie Tartu ülikool jäetud ilma keemiata ning muutunud segaseks keemia õpetuse andmine. Miks see nii on tehtud ja kelle huvides see sünnib? Kas tõesti Hispaania kodusõja puhul, millega meid kollitatakse Tartu ja Tallinna vahel, Tartu peaks keemiast lage olema! Muidu läheb gaasidega veel Tallinna peale!?

Kindlatest asutistest

Albumi „12. märtsi rada del“ juhtlauseks on järgmine moto: „Riik ei saa edasi elada ja paremale tulevikule jõuda ainult üksi valitsejate kogemustega, ainult üksikute inimeste riigitar-kusega ja mõjuvõimuga. Riigi kindlustus seisab kindlates asutustes.“

Hiljuti Tartu ülikool rääkis oma soovidest ja kavadest ning tahtmistest meie hariduse, teaduse ja majanduse parema korraldamise kasuks. Miks ei arvestatud aga nii võimsa ja tähtsa organisatsiooni arvamistega, nagu seda on Tartu ülikool? Või on ta liiga kindel asutis, mis püsinud üle 300 aasta? Meie teame küll, kes jutlustas, et komisjonid, asutised ja parlamendid on tühised, maksab ainult „vüürer“.

25%

Meile on imelik ja võõras, et Tartu ülikoolile ette heidetakse, siin viivat oma studiumi lõpu-diplomini välja ainult 25% üliõpilasi (ülikooli enda andmetel küll 40—50% — meie ei tea, kummal on õigus). Imelik sellepärast, et ega see lõpetajate protsent mujalgi koolides palju kõrgem ole, näit. meie teistes kõrgemates koolides, gümnaasiumides, keskkoolides, kutsekoolides ja koguni algkoolides, mis tingitud väga mitmesugustest põhjustest (kas või näit. *s u r m* — surnu ei saa ju ühtegi kooli, ammugi mitte Tartu ülikooli, lõpetada). Koguni ükskõik millises sundteenistuses (näit. võõrasteleegionis) ei saa terve algkoosseis kunagi oma normaalaega saajaprotsendilisel lõpuni viia.

Ja siis teine asi: selles etteheites peitub mõte, et vaadake, Tartu tudeng ei tee tööd, elab ulaelu, ei lõpeta. Kes aga nii arvab, see eksib põhjalikult meie üliõpilaselu tundmises, sest peataktisused, mis tulevad vahele ja ei lase lõpetada, on kas ande ning oskuse puudus või raha. See viimane on nendest valusam, kuna esimene on loomulik. Miks ei või aga noor inimene mõneks aastaks ülikoolist kaduda, et endale raha teenida ja siis jälle tagasi tulla, või ameti kõrval õppida? Ega ometi haridus rikaste eesõigus pea olema?

Need aga, kellel raha küllalt on laaberdada, las nad olla siin edasi. Nad toetavad õppemaksu-

Tammsaare tänapäevast

Oma näidendis „Kuningal on külm“ Tammsaare iseloomustab tänapäeva. Kuningas on vanaks saanud, tal on külm ning ta tahab oma ülemuste arvamist kuulda, kuidas saaks kuningas sooja.

KUNINGAS JA RAHVAS (lk. 14–16)

HÜVEÜLEM: Minul ja mu ametkonnal on tänini tegemist olnud ainult rahva hädadega, aga kuningad ei kuulu rahva hulka, seepärast pole mul kogemusi.

KUNINGAS: Ka kuningad on inimesed.

ÜLEMPREESTER: Kuningas, see on hädaohtlik väärõpetus, mille levitamine kuulub raskete karistuste hulka. Troon ja kroon eeldavad loobumist inimlikkusest, see on rahva tahtmine.

VÄEÜLEM: Palun sõna!

KUNINGAS: Sõna on väeülemal.

VÄEÜLEM: Kui saaks tervendava sõja, siis oleks varsti kõigil soe — ka kuningal.

VÄLISÜLEM: Eile kirjutasime viimse naabriga igavese rahu lepingule alla. Iseasi, kui tuleks kodusõda.

SISEÜLEM: Olen kõik prohvetid ja kuulutajad vagaks teinud, pokri pistnud või maalt välja saatnud, pean ma nende libedale keelele uuesti voli andma?

NARR (ilmub aujärje tagant): Kuningas, milleks prohvetid ja kuulutajad, aitab sellestki, kui narr ja ülemad räägivad. Pealegi, kõik paremad prohvetid ja kirjatundjad on demokraadid, nad hoiavad enamus ja võimu poole. Kuis tahate neilt mässu loota? Kuningas peaks ülempreestrit nõu küsima.

KUNINGAS: Ootame ülempreestri arvamust.

ÜLEMPREESTER (tõuseb ja hakkab kuue nööpe kinni panema; narr tõttab teda aitama): Soe ja külm on jumala käes, oh kuningas. Peaks teda paluma. Rahvas tuleks pühakodadesse kokku kutsuda ühisele palvele, kui see ei aita, siis teab ainult jumal ise, mis võiks aidata.

VÄEÜLEM: Jumalariigi asjad pole küll minu eriala, aga kui usklik inimene arvan ma, et üldisest palvest on rahval rohkem kasu kui kuningal sooja.

ÜLEMPREESTER: Aga sõjad tõukavad troonid ümber ja pühivad kuningakojad maa pealt.

KUNINGAS (nukralt): Kui on rahval häda, siis leiab ikka abi, olgu kõnede, mängude, söömingute, jookimise, paraadide ja rongikäikude korraldamisega või vanglate laiendamise ja tapakirve teritamise, aga kui kuningas teib abi palub, siis peab ta tühjalt ära minema.

HÜVEÜLEM: Rahvast on kergem aidata kui inimest, oh kuningas.

KUNINGAS: Aga ehk tead sina, narr, mis võiks kuningat soendada?

NARR (ilmub aujärje tagant kuninga paremale käele): Terav tapakirves ravib kuningaid samuti nagu

alamaidki, aga kahjuks pole meil veel kuningate tapakirve peavalitsust.

KIRJAÜLEM: Prohvetid on tapetud või maalt põgenenud, nüüd hakkab narr prohveti viisil rääkima.

SISEÜLEM: Narri suu tuleks sulgeda.

KUNINGAS: Narr on veel ainuke, kelle suust kuulen mõne inimliku sõna, kallid siseülem, seepärast jäta narrile ta suu, et ta võiks jätkata.

NARR: Naine on mõnikord mehele sama hea nagu tapakirves, sest mees, olgu ta kuningas või ori, on nõnda loodud, et naise käes on ta häda ja õnn, rõõm ja mure, pettumus ja lohutus, põrgupiin ja taevaõndsus. Ainult peab leidma õige naise.

KIRIK JA TEMA JUHT (lk. 23–24)

SISEÜLEM: Selle asemel, et politsei ja sõjavägi liikumiseks panna, võiks asja usaldada propaganda peavalitsuse hoolde, las tema kuulutab ja otsib, sest tema oskab ei millestki ikka midagi teha.

ÜLEMPREESTER, VARAÜLEM, PÖLLUÜLEM, VÄLISÜLEM: Palun sõna!

KUNINGAS: Sõna on ülempreestril.

ÜLEMPREESTER: Juhin veel kord kuninga tähelepanu sellele, et tänini on olnud kiriku ainuõiguseks trooni ja krooni heaks propagandat teha, aga nüüd liiguvad rahva seas mingisugused ilmalikud jutlustajad vaimulike kõrval, nagu oleks tulemas ilmalik kirik pattude-andestamise lehtede müügiga.

VARAÜLEM: Mina hoiatan kuningat propaganda eest, sest tänini on seda vahendit kasutatud ainult rahva maksukoorma ja kohustuste suurendamiseks. Kui hakatakse propaganda peavalitsuse kaudu narri naist otsima, siis arvaks kogu rahvas, et tuleb uus maks — maks meheküpsede naiste näol, kes veel mehest ei tea. Ja et uuest maksust vabaneda, tehakse viimset meheküpsed ja isegi ebaküpsed naised kohe meheteadjaiks, sest rahva sõgedus on suur. Pealegi, kui asi jääb politsei ja sõjaväe hooleks, pole karta uusi kulusid, aga niipea kui panna rakkesse propaganda, tulevad kohe erisummad. See on kõik, mis mul õelda.

PÖLLUÜLEM: Propagandaga kuningale naist otsida tähendaks viimsete naiste maalt linna meelitamist. Aga kuna praegugi maad jäävad sõiti tööliste puudusel ja rahvas elatab end soodes ja rabades, mida riik temale kuivatab ja hariib, siis võiks uus naiste vool linna, kus neid niikuinii ülearu, riigile saatuslikuks saada.

maksamise näol igaüks 120 krooniga aastas ülikooli — kui see toetus ülikoolilt ära võtta, siis peavad selle raha maksma teised kodanikud.

Ning kolmandaks: mis puutub andekusse, siis näitab Tartu ülikooli vähene lõpetajate protsent ainult seda, et ta väga valjud nõudmised töö suhtes üles seab ja iga andetud ning töövõimetut oma lõpudiplomi vääriliseks ei tunnista, vaid ukse taha toimetab. Miks tahetakse selles voorus nüüd häda näha — kuna see kõrge tase just Tartu ülikooli tugevus on olnudki ta 300-aastase elu jooksul?

*

Nii tekib tänapäeval palju küsimusi, millele raske on vastust leida. Pea hakkab ringi käima.

Nähtavasti on aga meie maarahvas ette aimanud neid aegu ja asju ning laulis oma sõõrilaulus juba ammu nõnda:

„Kõik maailm käib ümberringi, emis kannab saksa kingi...“

Kas annab vastuse see ammutuntud rahvalaul? Kui teist vastust ei järgne ja edasi kestab vaikiv olek, siis on õigus rahvalaulul, sest tõepoolest nii kaua, kui meil „emis kannab saksa kingi, kõik maailm käib ümberringi.“

3. X 36. a.

(A+V) R

AJAKIRJANIKU KÕNE

mis on jäänud ette kandmata kultuurkongressidel, lõikuspidudel, pidulikkudel avamistel, asutamiskoosolekutel, teatripäevadel, bussiliinide või raudteevagunite sisseõnnistamisel, näituste eel- ja lõpuaktustel, rahvuspäevadel ja muudel kultuurilistel üritustel, kus apelleeritakse avaliku arvamise poole.

Lugupeetud koosviibijad, kultuur-, riigi- ja rahvustegelased!

See on juba vana lause, et meie, ajakirjanikud pole mitte sõnamehed, vaid sulemehed ja meie ütleme omad sõnad teises kohas ja teistmoodi. Aga kuna me juba oleme jõudnud staadiumi, kus kõiki kõnesid võetakse mitte enam sisulisest, vaid niiõelda — musikaalsest küljest, siis lubage minulegi üldises orkestris oma peenikese vilega sekka lüüa.

Lugupeetud eelkõneleja väitis, nagu väidavad kõik kõnelejad säärestel koosviibimistel, et meie tänane üritus on õige ja hea ja kasulik kogu meie rahvale, mispärast avalik arvamine peaks seda kogu jõuga aitama viia edasi... Vabandage, härra, te ütlesite midagi valehele? Ah — et ajakirjandus teeb liiga vähe tegemist kultuuriliste küsimustega? Kuidas? Ah — ajakirjanikud teevad liiga vähe tegemist? Ei, mu härra, lubage vastu vaielda. See on minul juba kolmas säärane koosolemine käesoleval nädalal ja täna on alles esmaspäev... Ah, et miks me nii vähe kirjutame? Lubage, ma rüüpan lonksu tint... vabandust, vett, palav hakkab.

Nii. Ja kui te just soovite, siis ma ütlen, mispärast see on nii.

Teie, lugupeetud koosviibijad, lähete siit istumiselt koju ja heidate puhkama. Teie arvate, et olete pakkunud ühe hea äraolemise ja meie, lehemeeste meel peaks olema kerge. Sest ma pean veel täna hommikul, kuna kell on juba kaks, mõtlema läbi käesoleva ürituse põhimõttelised alused ja andma käsikirja kella kaheksaks trükikotta. Ja siis ma pean hakkama helistama telefoniga mõnda ametiasutusi, ühesõnaga, asuma päevauudiste jahile...

Vabandust — ma ei kuulnud hästi? Ah nii — ütlete, et teil on ka oma töö. Ei vaidle vastu. Aga minul on täna peale päevatöö veel üks kultuurilise ürituse koosolek ja koosviibimine. Ja homme on kaks...

Vabandust, laske mind kõnelda lõpuni. Nojaa, te ütlete, et vanasti olid ajakirjanikud kõik suured seltskonna-, rahva- ja poliitikategelased. Väga õige. Aga kas te olete ka mõtelnud töötempole? Pinevale võistlusele lehtede vahel? Mina isiklikult kirjutasin möödunud aasta ametliku tulumaksu kokkuvõtte järgi 80.300 rida, mis teeb täpselt 220 rida päevas, pühapäevad ühes arvatud. Rahvusvahelise normi järgi on ajakirjaniku normaalne töö 100 rida päevas. Ma küsin, kas teie oleksite siin täna koos oma kultuurilise ürituse algatust pühitsemas, kui te peaksite oma kutsetööl istuma laua taga 16 tundi normaalse 8 tunni asemel, pühapäevad ühes arvatud? Minu kolleegid ei tee kindlasti mitte vähem tööd kui mina...

Ah ideoloogiline külg? Ajakirjanik peab olema idealist!

Mispärast te arvate, et ta seda ei ole? Meie võitleme kõigi eest. Propageerime kõiki kultuurilisi üritusi. Rõhutame alati, et kirjanikkudele oleks vaja rohkem toetust, et kunstnikkudelt ostetaks töid, et lavakunstnikud saaksid stipendiume, et teatrite toetusi peaks suurendama, et arendataks rahvuskultuuri ja rahvustunnet. Meie jookseme blokk ja pliats näpu vahel eesti nädala rongkäigu sabas, lõdiseme kaitseliidu manöövrilt vilma käes, loksume kaluripaartides, ronime mööda kaevanduste maa-aluseid kälke, kannatame teatrites peaproovide venivat tempot...

Ah teie ütlete, et ma kiidan meid ise? Olgu siis pealegi, et kiidan. Meie peame oma higest ja tindist tilkuva sulega igapäev kiitma teisi. Lubatagu mind vähemalt ükskordki tõsta iseoma saba, kuna praeguses olukorras

niikuinii keegi ei võta seda kõnet mitte sisulisest, vaid muusikalisest või humoristlikust küljest...

Ja muidugi, selle peale te plaksutate. Sest ajakirjanik peab hoolitsema peale teie kiitmise ka teie lõbusa tuju eest. Tulgu see lõbu siis kas või tema omal arvel. Aga kas te olete kunagi mõtelnud, mispärast ajalehtedes on viimasel ajal nii vähe mõnusat följetonit? Säärast, nagu tegi seda kadunud Tiibuse Jaak. Ma ütlen, tema ajal polnud töötempo veel nii terav, tema elu oli rahulikum ja mõnusat juttu võib puhuda siis, kui sul on mõnus tuju ega vaeva peaaegu ületöötamise raskus. Hea följeton nõuab süvenemist ainesse, inimeste ja olude tundmist, uusi muljeid ja kokkupuutumist võimalikult uute inimestega.

Te ütlete — nii nagu täna. Teoreetiliselt on teil õigus. Ma olen kirjutanud 25 blokilehte täis peokõnesid. Ja mõtlesin algul, et ehk istume pärast omavahel ja ajame asjalikku juttu. Aga mis me saame parata, kui peolaud on nii ahvatlev ja teie olete salgamata lahked peoperemehed.

Ei, ega ma ei tahtnud teile öelda halvasti. Oleme harjunud juba selle paratamatusega, et meid kutsutakse ikka ja alati peole ja paraadidele. Siis, kui ollakse rõõmus ja pühapäevne. Aga meil, vähemalt minul, on sellest kahju. Me ei saa süveneda teie äripäeva, teie äripäevatöösse ja muredesse. Mis on mul kasu sellest, kui ma ühe päevaga käin näiteks läbi Kohtla kaevandused ja vabrikud? Ma võin ju kirjutada direktorite kabinetis oma bloki täis arvulisi andmeid ja kuulda mõne tööilise käest lause — palk võiks olla suurem. Aga kui ma tahan olla otsekohene — kas mul on moraalne õigus võtta põhimõttelist seisukohta mõnes küsimuses, mis puutub läbikäidud kaevandusse? Vist olete nõus, kui ütlen — ei ole. Seepärast, et ma ei tunne seda asja. Kogu meie rahvas tunneb oma kodumaad väga vähe. Iga sakslane rändab juba koolipoisipõlves läbi kogu riigi. Aga meil on lehemehi, kes pole näinud kõiki linnugi kodumaal, rääkimata kodumaa tööstusest, kaunimatest kohtadest ja vaatamisväärsustest. Alles hilja ajani olid ajalehtede armsamaks lektüüriks — filmidilivad ja iluduskuningannad. Viimasel ajal siiski hakkab rõõmustaval kombel tekkima väike murrang...

Aga nüüd te juba kindlasti tahtsite mind haavata, kui väljendasite, et meie lehtede tase ei seisa palju kõrgemal tänavast. Võib-olla — mõni aeg tagasi oli tell õigus, kui ajalehti tehti — vabandage väljendust — teie, st. lugejaskonna maitse järgi. Aga ma ütlen — on päris ime, et see tase on praegu niigi kõrgel, kui ta on. Sest meie võitleme kõigi teiste kultuurtegelaste heaolu eest, aga iseenese heaolu peale ei ole meil jätkunud aega mõelda. Võtke kas või kultuurkapital. Ajakirjanduse sihtkapitali eelarve on seal ainult 3000 krooni — tilluke täpe teiste eelarvete kõrval. Ajalehemeeste edasiarendamiseks pole määratud mingisuguseid stipendiume ega loodud mingisuguseid võimalusi. Ometi peame meie seadma üles tähiseid kõigil kultuurelu, majanduselu ja teistel elualadel. Teatrikriitil näiteks peaks alati olema ees teatrit, tundma seda ala põhjalikumalt kui ükski näitleja. Näitlejatele võimaldatakse tutvumine lavatöoga välismail, meist ette jõudnud teatritega. Aga olete te kuulnud, et säärest asja oleks kultuursummadest võimaldatud ühelegi teatrikriitikule? Nii on ka kõigil teistel aladel.

Toimetused võimaldagu — ütlete? Võimaldavad ka — jõudumööda. Aga kuipalju võimaldavad näiteks teatrid näitlejatele edasiõppimise võimalusi omist summadest? Ja ma kardan — teie seisukoht kultuurtegelaste kasvata- mises ja arendamises on vildak. Miks me siis üldse rais-

Berliini medalid

Päris kahju, et neid meie kangeid mehi, kes Berliini olümpiaadil nii vapralt esinesid, ja nende saavutusi teravamalt kriitika alla peab võtma, aga kui neile sellised karuteenetega kiidulaulude lauljad on sattunud, kes igasugusest kultuurilisest mõtlemisviisist kaugel seisavad, siis pole midagi parata.

See ei ole mitte esimene kord, kus mõne meie sportliku saavutuse puhul sportlike protežeerijate poolt visatakse vaenukinnas väljakutsega vaimlises alal tegutsejatele, et näete, siin on medalid ja tammed, siin on au ja reklaam, näidaku nüüd ka vaimutegelased, mis nemad suudavad.

Kui end niiviisi väljendab mõni jalgpallikindral, siis võib ainult veidi muiata, aga et neid sõnu lausub üks meie endisi ministreid, siis hakkab veidi piinlik. Ja siis tikub sulg ise paberile.

„Ei saa mitte vaiki olla“, kui nii kergel käel vajutatakse alaväärstav pitsat kõigile meie vaimukultuuri saavutustele, s. o. teaduse, kunsti, muusika, kirjanduse ja näitekunsti saavutustele.

Berliini medalid on head asjad, andkem au, kellele tuleb au anda, aga ärgem unustagem, et me ei ela enam kiviajal, kus lihas oli kõik.

Sest ei peitu ju etteheites vaimutegelastele mitte kahetsev noot kesiste tagajärgede üle meie kultuurse loomingu alal, vaid palju enam kahjurõõmus väljakutse: vaadake, mis meie sellid võivad, — aga teie?

Ja ei saa ollagi mingit piinlikkusetunnet meie vaimliste saavutuste ees, sest kui erapooletult hinnata ja võrrelda niihästi keha- kui vaimukultuuri kasvõi rahvusliku reklaami seisukohast, siis on tõesti raske öelda, kumb ala on suurema loorberi väärt.

Või tahetakse tõesti olla niivõrd barbaarsed, et võrrelda ja hinnata mõlemaid kultuure vaid ühepäeva reklaami ja massipsühholoogia seisukohast? Tähtis peaks olema ka ikka reklaami sisu ja väärtus. Hispaania poksija Paolino või jalgpallivärvavaht Zamora on kindlasti tuntum nimi ja rahvahulkade poolt juubeldatavamad kui Nobeli laureaati Jacinto Benavente. Ja ometi on ju Nobeli auhind suurim, mida võidakse omada vaimlises tegevusalal!

Nii peaks siis selge olema, et vaim töötab

ja võidab väiksema kärinaga kui sport. Ja sageli on nii, et vaimukangelasi üldse ei austata, vaid koguni mõistetakse surma. Vast tuleb ka spordijuhtidele meelde kellegi Sokratese nimi.

See olgu siis reklaami seisukohast. Kui aga ligineda niihästi keha- kui ka vaimukultuurile nende sisemiste väärtuste ja mõju poolest rahvaste mentaliteedi ja seesmise väärtuse kujunemisele, siis saame hoopis teise pildi.

Sport ei ole ju iseenesest mingi siht, vaid abinõu. Sport omab vastuvaidlematult suure väärtuse massihügieeni seisukohast ja üksikute väljapaistvate meeste-naiste saavutused sel alal on nagu loomulikud tipud mägimassides. Ja rahva tervislik hügieen on jällegi vundament, millele edukalt rajatakse rahva eetilised ja esteetilised väärtused. Me pole ometi mitte militaristlikult häälestatud riik, kelle valitsejatele kultuur ainult niipalju väärt on, kuipalju ta suudab täiendada kuulipilduja mehhanismi laitmatut töötamist.

Ehk kui vaatlemegi oma kirjandust rahva selgroo kasvatamise seisukohast, siis kes teeb täpse statistika, kuipalju on Vilde oma „Mahtra sõjaga“ ja Bornhöhe oma „Tasujaga“ meie vabadusvõitluses mõjutanud sõdurite rahvuslikku enesetunnet?

Ja kui Tammsaare täna-homme oma „Tõe ja õiguse“ eest Nobeli auhinna ära toob, siis ollakse medalite hindajate poolt muidugi kolossaalses vaimustuses: kas nägite, — medal.

Ja unustatakse sellejuures ära, et „Tõde ja õigus“ on juba mitu aastat raamatukauplustes müügil ja see medal või auraha ei anna siin enam palju midagi juurde teose väärtusele ega tema mõjule ega ka meie vaimlise varasalve täienemisele.

Hurraatamisele ja reklaamile muidugi. Aga turukaup pole mitte see kõige olulisem. Ei aita ka seegi, kui oma kilukarpidele paneme nimeks „Palusalu“. See meie kilu väärtusele ei anna juurde midagi ega aita ka tema ekspordile kaasa. Kusjuures pole muidugi mitte tahetud öelda, nagu oleks meie kilu halb ja mitte leidnud üldist tunnustust.

Sisu on väärt, samuti reklaam. Aga sisu reklaami arvel millekski pidada, on väär.

R. Tiitus

kame riigiraha näiteks ülikoolile — las üliõpilased peavad seda asutust üleval õppemaksuga — nemad ju õpivad ka selleks, et hiljem oma teadmistega teenida. Meil ei ole ajakirjanduse fakulteedi ega ühtegi muud erialalist õppimispaika kodumaal. Ometi töötab Eestis ajakirjaniku elukutsega palgalistena ligi 150 inimest. Sellesse kaadrisse peaks kuuluma teadlikumad ja teguvõimsamad mehed, kes on õigustatud kandma avaliku arvamise nime, kes on suutelised kritiseerima ja määrama meie arengusuunda. Aga ma küsin — mis on meil tehtud ära selleks, et kasvatada seda kaadrit, kes praegugi kan-

nab oma õlgadel meie ülesehitustöö propagandat ja suundade väljaarendamist, kelle iga suleligutus on ühiskonna teenistuses? Kas te usute, et määruste ja sundkorraldustega saab sundida lahja lehma andma rohkem või paremat piima?

Plaksutate? Kuigi ma ei tea, kas see on tingitud sellest viimastest följetoni-lausest või seepärast, et ma hakkam juba istuma toolile — siiski — tänan ja tõstan klaasi meie tulevase tiheda koostöö ja üksikest arusaamise terviseks!

J ä n k i m e e s

Eesti individualism

Ammuks see oli, kui individualismi loeti eesti iseloomu õilsamaks jooneks? „Ise on mees“, „oma tuba — oma luba“, „oma maalapike“ — nende hüüdsõnadega ajas eestlane enda mitte ainult majanduslikult jalule, vaid ka riiklikult katuse alla. Individualism oli see valaskala, millel püsis Eesti demokraatlik riigikord. Liberaal-demokraatlik kord on ju individualistlik ja eestlane pidi loomult olema individualist.

„Rahvaliikumine“ andis sellele valaskalale paugu ja nüüd kuuleme mitmelt poolt kahtlusi: kas individualism üldse eesti õige iseloomu joon on? Ja kuigi on, — kas ta p e a b seda olema?

„Kas ei ole siiski õigus neil, küsib J. Viidang („Erk“ nr. 7/8, 15. I 36), kes kinnitavad, et individualistlikud natuurijooned pole mitte mingi rahvuse psüühi eriomadus, vaid see on omane teatud rahvaklassidele, kes on sunnitud pidama oma ainelise olemasolu eest rasket võitlust loodusoludega? Meil on palju kõneldud kurikuulsast „eesti jonnist“ kui eestlase omapärasest, individualistlikust natuurijoonest. Aga ometi tõendavad lähemad vaatlused Põhja-Euroopa maades, et see joon on omane põllupidajate ja kalurite kihtidele kõigis Põhja-Euroopa maades. Nii iseloomustab individualism peamiselt põllupidajate kihti ja rahvusi, kus see kiht ulatuslikumalt esindatud.“

Eitab J. Viidang ka individualismi eetilist väärtust. Elulisemad olevat tänapäeva totaalse riigi teoreetikud, kes väidavad, et isik on kaduv, rahvus aga on igavene — järelikult mitte üksikindiviid, vaid rahvus ja riik peavad olema omaette eesmärgiks. Järelikult mitte üksikindiviidi piiramatut arenguvabadust „üldemokraatlike loosungite lehvimisel“, vaid „rahvuse kui omaette organismi eluhuvide ja masside distsiplineeritud ühistahe peavad olema tänapäeva maailmavaate ja ühiskondlik-politilise teotsemise aluseks“.

Teisest küljest ründab sama individualismi Dr. O. Loorits („Mulgimaa ohvrikohad“, Tartu, 1935). Meie esivanemate maailmavaate alused leiab ta tugevas loodustundes koos koduse külaelu armastusega, ja veelgi võimsamas hõimutundes, elavate lahutamatus sidemes surnutega põlvest põlve ja hingedeusuks kristalliseerunud tunnetuses, et meie kõik elame igavesti edasi kõige kindlamini just oma lastes ja lastelastes, kes austavad, armastavad ja aitavad üksteist nii elus kui surmas. Need vanad eluideaalid olevat nüüd hakanud lõdvenema ja asemele tungima uued; „inimene võõrdus loodusest ja hõimust järjest egoistlikumaks ja individualistlikumaks, mõneks materialistlikuks eksploateerijaks või mõnulevaks häraserelu taotlejaks, nagu näit. tüübiliseks mulgi vana poisiks, kes harjus pidama endal küll naisteenijaist „manulisi“, kuid ei viitsinud koormata end perekonna kohustustega.“

*

Sääraste rünnakutega tuleb meil veel palju tege mist. Oma rahvusliku iseloomu selgitamisega ja rahvusideaalide püstitamisega oleme ju alles algusel. Hea, kui esialgu selgitame mõistedki, — nii saame kive edaspidiseks ehituseks.

Individualism tähendab üldmõttes isiksuse rõhutamist. Selle vastand — kollektivism — üldsuse, kogu rõhutamist. Need mõisted on seega — relatiivsed, võrrendlikud. Mis ühele võib olla liig individualistlik, see teisele — liig kollektivistlik, või vastupidi.

On olemas individualistlikumaid rahvaid, kihte isikuid, kultuure, koguni loomi. On olemas kollektivistlikumaid. Meie loomariigis on vist äärmused — karu — individualistina ja lammast — kollektivistina. See näide osutab ka põhjusi — need peituvad elutingimustes: karu ei saa küttida karjakaupa. Lammast tunneb aga end väljaspool karja kohe kadununa.

Need on ka elutingimused, mis teevad talupoja individualistiks. Kuid mitte igal pool. Kus talumees tihedaiks külaühiskondadeks seotud, nagu Venes või Hiinas, on ta võrdlemisi kollektivist.

P. Ameerikas leidis André Siegfried kolm kõige individualistlikumat rahvast: prantslased, soomlased ja Mehhiko indiaanlased. Nähtavasti ei juhtunud ta eestlaste peale. Kõik need rahvad panevat kõige kauem vastu sealse „rahvaste kokkusulatamis-katla“ assimileerimisjõule. Nõnda leidub individualismi mitmesugustel kultuuriastmetel. Kuid ühine joon on neil — üksiktalupojalikkus.

Igatahes pole individualismil kuigi palju tege mist töö raskusega, küll aga isikliku vastutusega. Kõige raskemana tunneb oma tööd kindlasti — pärisori. Kuid isiklik vastutustunne puudub tal ka, seepärast pole ta kunagi — isik, vaid ikka — mass.

Ei ole talupoeg ka kaugeltki ainus individualist. Individualism on igal pool, kus esile kerkib isiklik algatus ja vastutus. Seepärast on kodanlus ja haritlaskond — ülimal määral individualistlikud kihid. Ühe Fordi või Goethe tööd ei saa muuna kui isiklikuna ette kujutada. Goethelt ongi sõna isiksusest kui inimlaste kõrgeimast õnnest.

*

Juurde tuleb veel kultuuride vahe. Euroopa kultuur on individualistlikum, Aasia oma — kollektivistlikum. See vahe ulatub koguni nende usundite sügavustesse. Kõrgeim metafüüsiline mõistegi on idas — ebaisiklik: nirvaana Indias või tao — Hiinas.

See on just — principium individuationis, nagu H. Keyserling oma reisupäevikus öieti tähendab, mis põhimõtteliseks vaheks on ida ja lääne usunditel. Lääne usundid on — isiku vahekord ju

malaga. Inimese poolal pole isiku üle mingit kõrgemat instantsi.

Seda vahekorda võidakse läänes mitut moodi mõista. Kristlus näeb seal inimhinge lõpumat väärtust („mis on inimesel, kui ta kogu maailmale kasuks saab, kuid oma hingele kahju teeb?“), Goethe näeb isiksuses — ülimat õnne, Nietzsche — üliinimest, J. Müller — jumalini- mest jne. Ühine on igal pool isiku väärtuse tooni- tamine.

Selle vastu näeb idailm isiksuses mitte väärtust, vaid ühe kõrgema eriilmet.

Siit järgneb põhjalik vahe mõlema kultuuri ise- loomus. Ida kultuurid on iseendas rahuldunud, kvietistlikud, sallivad, iseendasse pöördunud, kon- templatiivised, enam intensiivsed kui ekstensiivsed.

Lääne kultuurid on selle vastu — messianist- likud, ekspansionistlikud, eksklusiivsed, aktiivsed ja tihti sallimatud. Individuaalse enesemaksa- panemise tung kihutab neid järelejätmatult taga. Nad on — dünaamilised kultuurid par excellence. Ehtne idalane näeb neis otse deemonit, „kurjast vaimust vaevatud“. See „kurivaim“ pole midagi muud kui — individualism, usk oma individuaal- sse absoluutsesse väärtusse.

*

Ei ole nii lihtsad teha ka eetilised hinnangud, et individualismiga seome kõik egoismi, materia- lismi, hedonismi pahed, kollektivismiga aga — kõik altruismi, idealismi ja eneseohverduse voo- rused, — muidu tuleks ju jalamaid kogu lääne kul- tuur hukka mõista ja ida troonile tõsta.

Individualism tähendab nimelt — suhtumist, relatsiooni ja see suhtumine võib käia nii eetiliste kui ebaetiliste, nii madalamate kui kõrgemate väärtuste kohta. Buddhat pole asjata seatud võrdkujuks Kristusele, kuigi üks on ida ja teine lääne ilma kõrgeim esindaja. Mõlema kõlblus on — enesesalgamine. Ainult üks näeb selles — üld- suse, universumi pääseteed, teine — kohustust omaenda hinge vastu.

Ka lääne enne kristliku antiikilma kõrgeim eetika — stoitsism — oli — loobumiseetika, üht- lasi aga ka nagu kristluski — väljakujunenult in- dividuaalistlik eetika.

Meie aja „totaalse riigi“ ideoloogia ei seisa mitte kogemata vaenujalal kristlusega. Kollekti- vistlik eetika viib järjekindlalt ja paratamatult — kollektiivi jumaldamisele. Enamlane Maksim Gorki sai sellest sama hästi aru nagu tõu-apostel Alfred Rosenberg. Üks hakkas jumaldama klassi, teine — tõugu. Mõlemad on — kollektivistlikud, kuigi mõlemad eitavad teineteise eetikat.

See teineteise eitamine näitab, et nad siiski kollektiive endid ei pea eetilisteks väärtusteks, vaid ainult — eetiliste väärtuste kandjaks.

Uue aja psühholoogia ütleb küll, et on ole- mas kollektiivne, massi hing, — erinev indivi- duaalseist. Kuid ta ei ütle, et see kollektiivhing

milleski kõrgem oleks individuaalsest, — ennem madalam, atavistlikum.

Teha kollektiivi suurust või kestvust eetiliseks mõõdupuuks, see tähendab asendada kvaliteetid kvantiteetidega, kõlblised väärtused — äriraa- matupidamisega.

*

Mis on siis lõpuks eesti individualism?

Suurelt jaolt on see — üksiktalupojalik isekus. Raskete ajalooliste olude survele on ta osalt dege- nereerunud. Kus hingeline paindumus kaotsi läi- nud, seal on isekus kidunenud — jonniks.

Uuem degeneratsiooni oht tuleb sellele talu- pojalikule isekusele — kodanlustumise protsessilt. Patriarhaalne päritolu-ühiskond taganeb kodanlise konventsionaalse, kokkuleppe ja kasu alustel ar- vestava seltskonna ees. Kuid meie inimene pole pahatihti veel küllalt täisisikukuks jõudnud areneda, et uues maailmakorras mitte tasakaalu kaotada. Ta kaldub seda omastama selle — pahede küljest. Vanad alused purunevad rutem, kui uued jõuavad üles kerkida. Vargamäe Pearut asendab — Mogri Märt.

Individualism meie iseloomus ei ulatu õieti kuigi kaugemale. Seesama isekas taluperemees, kes igapäevases elus „Jumal ja keiser omal krundil“, loeb enesestmõistetavaks, et oma suhte riigisse ei määra ta kui isik, vaid kui teatava kutse liige. Poli- tikas ei ole ta individualist, vaid korporatiivne kollektivist. Selles peitubki sügavam põhjus, miks individualistlik „esimene vabariik“ meil karile jooksis.

Veelgi enesestmõistetavaks loeb ta, et tema eetilis ja usulis vaateid tavaliselt määravad tra- ditsioon või konventsioon, s. o. kollektivistlikud tegurid. Siit tulebki, et tema hingeline areng kipub lahku lööma ja maha jääma tema majanduslikust arengust. Individualism ähvardab kiduneda pri- mitiivseks egoismiks.

Eesti individualism pole iseloom, vaid ainult eeldus iseloomuks. See iseloom võib välja kaju- neda, võib aga ka kiduneda — sedamööda kuidas ta aja muutlikes nõuetes oma sisemise tasakaalu leiab.

Tallinn, 20. 9. 36.

Ed. Laaman

Konstantin Konikuga vanglas

(Järg.)

II

Vangla kantseleis läheb võrdlemisi kiirelt. Meilt võetakse sääl kaasasolevad asjad, esitatakse ka mitmesuguseid formaalseid küsimusi — üldiselt sünnib see kõigiti korrektselt, mis pisut tõstab tuju. Saksa sõdurid lahkuvad ja meie ees keeratakse suure kolinaga lahti raske uks, mis avab käigu meile määratud kambri juurde. Videviku saadame kahekesi mööda ühises kongis maja alumisel korral. Seiklusrikka päeva järel tundub see olevat vaikne kui haud. Aga siiski ei mõju see uus ümbrus ärritavalt, vaid kuidagi rahustavalt. Oleme hommikuse söögiga ja esmakordselt märkame, et köht annab end tunda. — Tuuakse jahusuppi, või õigemini „kateloki“—täis kuuma vett, millele sekka lisatud jämedat jahu — kõik täitsa mage. Proovime süüa, kuid sellest ei taha midagi välja tulla. Konik on siiski optimist ja trööstib, et peame selle söögiga kohe esimesest korrast päale end harjutama — palju on veel päevi ees ja on teadmata, kas need selles suhtes on paremad. Kõik see aga ei aita tühjale kõhule palju, küll viib aga mõtte mujale, ja nii leiame end põrandal istumas ja päeva üleelamisi analüüsimas ning uusi kavasid teemas. Jutt keerleb selle ümber, kas tuleb meil tegemist teha sõjakohtuga, koonduslaagrisse saatmisega või pääseme palja istumisega. Kõige tõenäolisem näib olevat koonduslaager. Ühtlustame oma tulevase seletusi ülekuulamistel jne. Vahepeäl on saabunud pimedus. Asutume magama — põrandale, kuhu on laotatud üks villtekk ehk matt — päälevõtmiseks omad kuued. Tuhat söödikut asub meie kallale. Konik arvab lõppeks, et on siiski hää, et nii kiiresti vanglasse pääsesime — kaitsepolitseis see olemine ja tulevik sõjalaolukorras kahtlaseks. Sellega tundub meie päevakord läbi olevat, kuid eksime, sest jälle käänatakse ukse võtit ja sisse astub uus kaaslane, kes end meile esitleb vene ohvitserina, rahvuselt aga lätlasena. Areteeritud olevat poliitilistel põhjustel — süüdistatuna spionaažis. Nii siis „mõtteosaline“. Veel mõned tutvustamiseks vahetatud laused ja uustulnuk asub riideid seljast võtma ning sakslasi kiruma.

Konik müksab külge ja sosistab mulle kõrva — ole ettevaatlik — politsei nuhk!

Uni nõuab siiski oma ja varsti magame külg külje kõrval: lätlane, Konik ja mina. Järgmisel hommikul ärkame võrdlemisi häätujulistena. Tuuakse sama jahu ja kuumave segu ning pool naela leiba, õigemini leiva aseainet, inimese kohta ja soola. Leivast ja soolast peab jätkuma terveks päevaks. Viimasest jätkub ka tööpoolest. Seekord maitseb toit paremini, kuid köhtu sellest täis ei saa. Lõuna antakse võrdlemisi varakult ja see koosneb „peedisupist“ — peediharvendusel saadud taimedest, mis keedetud nii, nagu neid jumal kasvatanud. Nüüd aga järgnes üllatus, mis küll elulõpuni meelde jääb — uks avaneb ja valvur kannab sisse iga sorti toite, ja sellisel hulgal, et ei näi lõppu tulevat. Selgus, et Tartu seltskonnas oli meie areteerimine teatavaks saanud, ja kuna üldiselt teada oli, et vangisid näljutati, siis oli tervelt seitse perekonda meile lõuna saanud ja igaüks nähtavasti arvestusega, et me juba päeva söömata olime. Kahjuks pole ma kõiki toidusaatjaid seni tänada saanud, sel lihtsal põhjusel, et meile ei öeldud nende nimesid.

Rõõm oli kahekordne, esiteks tundsiime end sellest momendist alates mitte mahajäetuna ja teiseks — puhtfüüsiline.

Tüki aega söönud, manitses Konik kui arst meid hoiduda liigsöömisest (lätlane oli ka meie külaline), kuid siiski „söömapidu“ jätkus ja Konik oli, kui õieti mäletan, esimene, kes liigsöömise all hiljem kannatas.

Edaspidi pole see olemine nii kodune kui esimesel õhtul — uus seltsiline kirub päevade viisi sakslasi, meie Konikuga aga püüame sakste tegevust kõigiti õigustada. Vahepeäl on ka vangivalvur meile sosistanud, et meie kaaslane on politsei nuhk.

Sääraselt nädal aega, siis ühel hommikul liigume jälle sõdurite vahel uulitsal — seekord vaksali suunas. Vaksalis liidetakse meiega ka minu ema, kes areteeritud, kuna „lätlane“ jääb maha, saades nähtavasti uued ülesanded. Istume nüüd kolmekesi saksa Baieri päritoluga sõduritest ümbritsetuna kaubavagunis.

Meeleolu kaunis rusutud, sest oleme arvamisel, et neid saadetakse teele Riia suunas — ka meie konvoil ei näi tuju kuigi hää olevat, sest ka nendele ei näi see sõit Saksamaa suunas meeldivat.

Ootamisega on veninud mitmed tunnid, kui viimati teada saame, et meie rongi suunaks on Tallinn. Tuju on otsekohe käes. Rongil pole aga väljasõiduga erilist kiiru, meil samuti mitte. Minu emalt kuuleme „värskeid“ välismaailma uudiseid, kuna tema vangistus sündis meist päeva hiljem. Jõudnud päevase sõidu järel Tallinna, viiakse meid jälle Feldpolizei'sse. Siin lahutatakse meid lõplikult üksteisest.

Istun Tallinnas Vene tänava vanglas III korral üksikkongis. Terve vangla kord ja olemine on süngem kui Tartus. Muret teeb, mis sai emast ja Konikust. Uudishimutsen, kes on konginaabriteks ja kes samal koridoril. Valvuri jutt ei sobi, kuid ütleb siiski „trööstiks“, et suurem osa selle korra elanikest on masuurikad ja ootavad mahalaskmist — üks olevat seitse inimest tapnud. Ema ja Koniku suhtes ei saa talt aga midagi teada. Ühel päeval ütleb valvur, et üks tubli mees viiakse praegu mahalaskmisele. Raudupanekul pole silma ka pilgutanud, avaldanud ainult soovi, et talle antaks pabeross, mida ka täidetud. Mind see ärritab ja ronin aknatrellide külge — nii on hoovile näha. Hoovi värava poole sammub raudus käsi kolonel Pörk, ajaloolase Pörki vend, ja nagu hiljem kuulsin, tõesti mahalaskmisele. Sama stseeni oli ka Konik näinud. Tuju hakkab jälle lonkama, kuni ühel lubatud „käigul“ vilksatab Konik — ta on mu toanaaber.

Mõned päevad pingutust ja meil mõlemail on koputamissüsteem selge. See on suureks meelelahutuseks mõlemaile. Enamasti keerleb meie jutuaamine, õigemini üksikute sõnade ja lausete vahetamine, sõja uudiste ümber. Hellitame lootusi vabanemisele, sest need napid teated, mis sõja suhtes kuidagi meieni teed leiavad, räägivad sakslaste kaotustest läänerindel. Selles olukorras avastame ühel päeval, et meie eelkäijad on nari alt tubade vahel katsunud ühendust luua müüri lõhkumise teel, kuid selle töö mingil põhjusel pooleli jätnud. Idee on avatlev ja juba esimesel ööl poeme nari alla ning asume seinale kallal nokitsema. Meil on siin enam õnne kui eelkäijatel ja mõnepäevase töö järel on meil ühendus kongide vahel väikese prao näol. Päeval seda kasutada ei saa, kuid pimeduse tulekuga asume vastava koputuse päale põrandale nari alla — jutuaamisele...

III

Tänavune suvi uuendab meie 18 aasta eest alanud sõpruse. Mul on juhus mõnigi kord istuda tema haigevoodi juures ja kuulata tema hinnanguid praegusele ajale, tema kavasid, mis kõik suunatud Eesti paremale tulevikule. Jäägu nende käsitus tulevikuks. Praegu pole veel aeg Konikut hinnata, praegu kummardume tema põrnu ees teadmises, et oleme kaotanud ühe suure töömehe ja patrioodi.

Ropka-Rajal augustis 1936.

Vill rändab masinasse, ning sealt vankrile — aitaviimiseks

Leo Mõtus

Epiloo suvele

*Sa värviküllas nagu tuli,
ka lahkumisel annad käe,
kui juba mõnand päiksetuli
ja kaasik koltub koplimal.*

*Siis nurmil küpsend kuldne nisu
ja tühjad salved täitnud põim.
Töö viljakas saab elu sisuks:
ta selle ihatavaks löi.*

*Saab jälle armsaks kodu lävi,
kus taga peidus julge rõõm.
Kõik rahutus mu rinnas hävib,
jääb pikaldane loitma lõõm.*

*Vaikelu kodus rahulises
mu igatsuste viimne retk.
Sääl loodan olla mina ise,
sääl endaleiu ülev hetk!..*

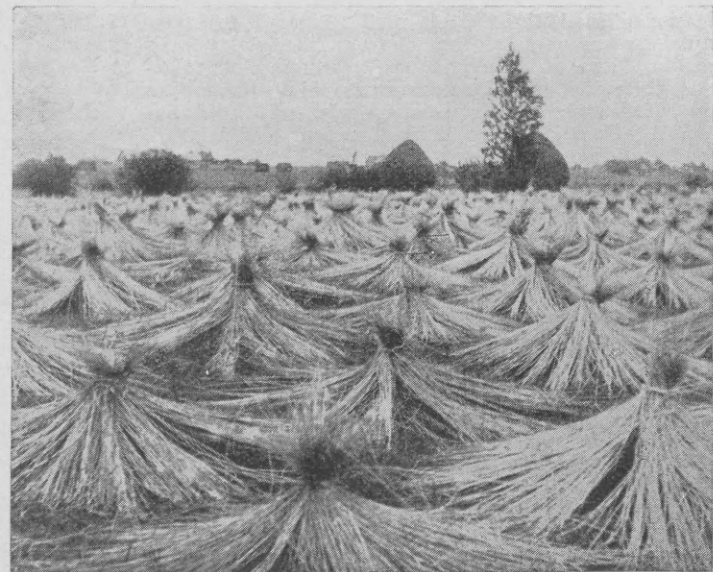
*Sääl haarab kodukuru võlu,
mis uitis hinge tagamail;
sääl mure raske heidan õlult
kui mererännult tulles kail.*

*Kuid naeratab veel rauev päike,
ta naeratusel nukker toon.
Veel kuskil kaugel kõmab äike,
lööb südameni — tulijoon!*

*Näen: kõrrel süstit härmalõngust
kuldkiirte kangal' hõbekoe...
Ja suve viimsest leebest hõngust
on minu südamelgi soe!*

Põhja-Eesti kartuli-
põld ja Lõuna-Eesti
linnaväli

Põllumehe kolm
ustavat abilist

Hinto fotod

Sügis

Jälle on ta tulnud oma lõp-
matute vihasadude, pori ja pi-
medate õhtutega. Ning elu hak-
kab igal pool koonduma ja tagasi
tulema sooja tuppa, kust keva-
dine päike ta välja meelitas.

Lõppenud on suvised rõõ-
mud, tekkinud kunagistele lilleri-
kastele aasadele heinakuhjad,
korjatud viljad põldudelt talis-
tesse panipaikadesse — ning pil-
lutatud tuulest lehed puult kõik-
jale laiali.

Mööda on suvi kogu oma kii-
rete askeldustega ja kibeda tööga;
unustatud niidumasinatega lõgin ja
peksumasinatega hundamine. Veel
mõned hilisemad välised mured
— siis läheb elu vaikselt edasi
toa nelja seina vahel. Meie tun-
neme kõik seda talutubade sügi-
sest ja talvist mõnusat ning ra-
hulikku hõngu küdeva ahju, voki
vurina ja peremehe nokitsemis-
tega.

Väljas aga puhuvad sügis-
tuuled, lähevad sagedamaks halla-
õöd ning lendavad ära rändlin-
nud. Kuid ometi on ka sügisel
oma võlu ja väärtus. Kodu saab
tema kaudu jälle armsaks ja
ihatavaks, mis suvel väljas liiku-
des, koguni väljas elades võõ-
ramaks jäi. Sügise kurb, endas-
sesüvenenud ja morn ilu seisabki
ta tuultes ning tormides, sadu-
des, pimedates õhtutes ja ikka
heledamalt paistma hakkavates
tähtedes.

Sügis ja kevad, suvi ning
talv — need on loodud igavesti
vahelduma. Nagu rõõm ja mure
tulevad ja lähevad nad ikka koos,
kaksikvendadena ning teineteisega
seotult ja meie ei tea, kumb neist
parem on inimestele. Ainult näha
ja tunda saame neid alati koos.
Ja nii see ongi kõige parem: kui
on käes kevad, teame, et üks-
kord tuleb sügis, ja kui on sü-
gis — siis tuleb kunagi jälle ke-
vad tagapool säravaid jõule ning
lumist talve.

Nemo

Põhuvirnad

Viljakoorem pöörduv
koduvärvast veskiteele

Heinad paigutatakse
talisesse panipaika

Foto Roone

„Noor-Eesti Kirjastuse“ ärijuhi
A. Kiviste teenistusjuubeli koos-
viibimine

Alfred Kiviste ametijuubeli puhul

Meie aeg tuleb kuidagi meelde ärkamisega. Siis olid meil takistajaiks poliitilised kui ka majanduslikud olud. Iseisvusega näisid need ajalukku kaduvat. Imelikul kombel seisame aga tööga ees, et ärkamisaja olud kipuvad uuesti pead tõstma. Kas ei ole meie koolipoliitikas paljudel juhtudel vanus saanud takistajaks: kui oled paar aastat vanem kui õpilased klassis, kuhu tahad pääseda, sa ei leia vastuvõttu. Või kas ei tulnud Tartu linnavalitsusel sõidada õhtuse gümnaasiumi eluõigust kaitstes? Ja ometi teame, et meie teenijas- ja ametnikkonnas meie ajal on väga suur protsent õpihimulisi inimesi, kes kõiki oma võimeid pingutavad, et kõrgema hariduse allikale ligemale pääseda.

Ei ole kerge kaht isandat teenida, Mammonat ja Teadust. Aga meie rahva peres on palju neid, kes selles võitluses läbi raiuvad ja koju pöörduvad kilbiga. Üks niisugustest on ka Alfred Kiviste, kes igapäevase

närvesööva kantsleitöö juures on jäänud kindlaks kord seatud eesmärgile, püüdes kõrgema hariduse poole, kuldades energia jääginatukese Teaduse altaril.

Ei ole ime, et seesuguste rühkijate õppeaeg normaalsest kauem kestab.

Armas sõber A. Kiviste, kas Sa oled kunagi kahetsenud, et Sa rohkem oled „raisanud“ kooliraha kui normaalajaga õppinud, ja kas Sulle näib, et seesugune üle normi kooliraha maksmine ülikooli kassale teise sõnaga rahvusmajanduslikult kahjulik oli? Ja vististi ei ole ka „N.-Eesti Kirjastus“ kahetsenud, et ta Sulle ja mõnele teiselegi õppimise võimaldas?

Ootame Sult vastust.

Meie aga soovime Sulle silmapaistvat positsiooni akadeemiliste majandusteadlaste peres, kus Sa tänini oled püsinud esiridades, ja jõudu edasirühkimiseks.

Sõbrad

TÄNAPÄEVA MAJANDUS

Tammsaare jutlustab romaanis „Elu ja armastus“ (lk. 292):

„Ma olen mõnikord mõelnud, et mida hakkaks õige tegema, et ei makstaks kõrvale? Muidugi peaks see midagi viisakat olema. Panka asutada ei saa — saneeritakse, vabrikut ehitada ei saa — kaitstakse tollidega, suuremat äri avada ei saa — vabastatakse tulumaksust, sest et korralik raamatupidamine, lehma lüpsata ei saa, siga sööta ei saa, kana munetada ei saa — preemiad, maad kultiveerida ei saa — melioratsiooni kapital, rukist ega nisu kasvatada ei saa — monopol, või midagi sellelaolist, kirjutada ei saa, maalida ei saa, laulda ei saa, näidelda ei saa, reisida ei saa, võidu joosta ei saa, kui avalikult, nii et teised vaatavad — kultuurkapital, raha laenata ei saa — kirjutatakse varem või hiljem korstnasse, kui vähegi viisakam summa, varastada ei saa, sest korralikkude elukommete pärast vabastatakse vanglast, armastada ei saa, sest riik kasvatab lapsed. Pea hakkab ringi käima, kui mõelda, milline häda! Hakka või märasid lüpsma, rästikuid munetama, kaktusi kasvatama!“

Nii Tammsaare!

Kui olin poisike, siis kutsuti Tartumaal talumehi, kes vene kroonult maad saanud, põlglikult: „kroonu valla mehed“. Need talumehed ootasid kas troonipärija sündimist või mõnda muud sündmust keisri perekonnas, siis neid vabastati manifestiga kõigist maksudest; talu tulukuse tõstmisele pandi vähe rõhku. Kutsuti neid kroonuvalla talusid tihti „kelmiküladeks“!

Tänapäev paistab, et suurem osa kodanikke on muutunud „kroonuvalla meesteks“, kes ootavad ainult preemiat ja riigi toetust! — Riik on nagu mõni peekonpõrsaste emis, kes palju põrsaid sünnitanud, aga nisadest kõigile ei jätku! Kahejalgsete põrsaste purelemine riigi-emisenisa pärast, see ongi majanduspoliitika! Peekonpõrsaid preemiate abil eksporteeritakse Inglismaale. Võiks võtta kaalumisele, kas ei saaks meie kahejalgseid peekonpõrsaid ka Inglismaale vedada. Muidugi tuleks preemiaid maksta ja hästi soolaseid! Kui see number läbi ei lähe, siis juba muuta terve riik kolhoosiks, kus siis riigi abi jagatakse õiglaselt; oleks mingi töökate ja virkade inimeste valitsus laiskvorstide ja „kelmikülade“ üle!

A. H.

O+LUTS RÜGIP

Linoollõiked A. Peerna

(Järg.)

Ja kui see elurõõmus kamp läheneb vallamajale otsekui sõjamõttes, siis isegi hobused teritavad kõrvu: eks näe, kes sealt nüüd jälle tuleb?

Pole midagi imestleda, kui sel päeval ja tunnil on Paunvere vallamaja õues laati; seal on peaaegu samapalju hobuseid ja vankreid nagu Siioni sõjaväes. Kibe tööaeg on möödas — paljudki volinikud on siia kokku sõitnud, et lihtsalt vaadata ja kuulata, mis tehakse mujal maailmas. Näe, isegi vana Raja taat on platsis ning vestleb Saare omaga. — Einoh, kos sa sellega, egas... Noojah, nüüd siis muidugi on see asi niikaugel, et... Ei, mis seal's ikka...

Endiselt noor ja värske Jaan Imelik peatub siin ja seal, kahju ainult, et tal pole kaasas oma kannelt, muidu lööks lahti mõne lõbusa lookese, mis teeks rõõmu südamele. Silmates Joosep Tootsi, kes aeglaselt jõuab päralt, tahab vana koolivenda nii umbes nagu sülelda. — Oh, sa Joosepikene, kas sa ikka veel elad?

„Elan küll,“ naeratab Ülesoo peremees, „aga elan halvasti.“

„Mis sul's viga on, vana kangelane?“

„Ära aja lori — kangelane! Ütle seda sõna Kiirele, temale vahest ehk meeldib see rohkem; minule on ükskõik. Mina meeeldi tahaksin olla mitte midagi... kui see ainult oleks võimalik.“

„Mis sinuga siis õieti on?“ küsib Imelik sinisilmi, mis tal on võtta niiõelda omast käest. „Ega sa ometi pole mõni, mõni... ma ei tea kuidas sind nimetada.“

Raputab koolivenda käiseist, abivalmis.

Aga rohkem nad ei saagi isekeskis vestelda, sest otsekui surnukas äkki tekib nende juurde pruun koolivend Kiir. „No tere kah!“ ütleb magushapult.

„Tere, tere!“ vastab Jaan Imelik, kel jätkub lahkust kõigile. „Noh, kas sinagi tulid koosolekule?“

„Ei tulnud,“ raputab rätsepmeister pead, „ma pole volinik. Ma tulin niisama... vaatama. Aga mis seal tühja salata — see ju niikuinii on juba kõigile enam-vähem teada — eks ma tulnud selle krundi pärast, mille, kõige tõe ja õiguse nimel, peaks saama minu vend, kes langes Vabadussõjas.“

„Ütle nüüd, Jaan,“ muheleb Toots, „see endine sõna; tead küll.“

„Ei, lase 'nd olla!“ müksab Imelik koolivenda. Ja Kiirele: „Aga eks sinu kadunud vennal juba olegi käes oma krunt?“

„Seda küll, kuid tema pärijaile ka ometi peaks midagi osaks langema. Ega sa, Imelik, ometi arva, et see on palju, kui mu vennakese vanemad oma poja elu eest saavad väikese asunikutalu?“

„Ma nüüd esialgu ei tea, kas seda on vähe või palju, aga seda ma siiski tean, et sinu venna vanemal on veel kaks sirget poega, kes neid võivad ilusasti toita. Ja mis hakkavad vanakesed peale asunikutaluga? Ons neist töötajaid aasal või nurmel?“

„Ai, kurat!“ surub Jorh Aadniel kõhtu ning tõmbub kööku.

„Mis on?“ küsib Imelik osavõtlikult.

„Kange valu lõi sisse,“ kaebleb Kiir, pööritledes silmi. „Oi sa kuradi hing! Oodake siin natuke, ma käin ära. Juudas teab, mis nad mulle seal talurahva-kaupluses sisse söötsid!“

Läheb minema nagu värten, ja täiesti arusaamatul kombel ta esijoones ei tõtta sinna, kuhu tarvis, vaid viskub otseteed kohtusaali sekretäri abi Säbri juurde, justkui tahaks sellelt küsida nõu ja abi oma kõhuvalu vastu. Algul näib, et ta isegi on sellest üllatatud kogu oma lodeva kehaehitusega. — Milleks ta, pagana pihta, just nimelt ronis sinna? Ent mingisugune mõttesidestus ikkagi pidi olema — ilma selleta ei veere ükski asi siin maailmas. Tema hästiõmmeldud püksid rappuvad nagu tuules, nagu koolipõlves, kui ajas sassi ja segamini õiglasmeelsete koolivendade tegevustikke.

„Seltsimees Säbri,“ peatub abisekretäri laua ees, „andke mulle üks paber.“

„Paber?“ vaatleb noormees tulnukat. „Missugune paber? Kas... kas tempeliga või ilma?“

„Oh,“ oigab Jorh, „mulle on täiesti ükskõik, kas nii või teisiti. Peaasi on see, et andke ruttu. Mul on...“

„Mis teil on? Kas mõni äriasi?“

„Jah,“ pigistab Kiir kintsud kokku, „jumala puhas äriasi.“ Aga tunneb, et juba tuleb. Võtku pool tosinat sarvikuid seda saja-aastast, vikerkaarevärvi vorsti!

„Mõne puhta paberilehe ma teile muidugi leian,“ siblib Säbri oma paberihunnikuis. „Silmapilk... Võtab natukese aega. Aga... vahest ehk istute?“

„Ei,“ vaatab Kiir selja taha, „mis ma ikka istun — pole aega.“

Saab kaks puhast paberilehte ja taandub poolpõiki; ning tema auks ja äraseletamiseks peab ütleva, et ta ei unusta tänamast.

Uksel pörkab kokku käskjalg Tüмага, kes ikka veel kannab vurrudes munaroa killukesi ja millegipärast on veidi pahane.

„Kurat!“ vannub viimane, ilma et vastaks rätsepmeistri tervitusele. „Just praegu pühkisid puhtaks kõik põrmandad, aga nüüd tuleb siist vastu niisuke hirmus hais, justkui oleks keegi enda täis teinud.“

„Eino,“ pomiseb Jorh, „tuul lööb pilved alla.“

Ja siis ta läheb sinna, kuhu ta oleks pidanud minema juba enne; järel tugev aroom nagu köis. Vajutab sinna oma aluspüksid ning vaatab neile järele, otsekui tahaks ütelda: Rahu su põrmule!

Ent sellest veel poleks suuremat midagi — sellised asjatoimingud jäävad iga isiku enda asjuks —, aga jaole satub see igavene väänkael Kristjan Lible, kellel muidugi pole midagi otsimist vallamajas, aga . . . Aga kus ta siis kunagi puudub, kui kaks või kolm või ka üksainus on koos mingi skandaali puhul? „Oi, sa sunnikunahk!“ vidutleb oma ainsat silma. „Või siis nii luuaksegi seda uut maailmakorda, et kui minnakse pingile, siis aetakse püksidki jalast! Minu vanaisal,“ jätkab, „ta oli minust natuke vanem, oli hobune Manni; ja seda ta siis hoidis nagu karu oma kelli, ja kui siis seesama Mannike kas teel või veel tahtis pissile, siis vanaisa otsekohe võttis tal looga pealt. Aga laseme selle jääda sinna paika. Kuid seda ma veel pole näinud ei unes ega ilmsi, et inimene koorib enda puhtaks nagu porgand, kui läheb asjale. Hee-hee, Kiire-saks, ega te ometi siia tulnud sporti tegema?“

„Ole vait, Lible!“ sosistab rätsep. „Ära räägi sõnagi — eks sa ise tea, et vahel läheb asi halvasti. Näe, see saadana vorst: vaata, kuidas võttis ihu lahti.“

„Jah, jah,“ ümiseb Lible vastuseks. „Õigus ta ju on.“

Seejuures ta riputab oma sõbra pealispüksid ainsa roostetunud naela külge, mis on kullakambri seinas. „Kuid nüüd,“ poriseb, „mine siit natuke kaugemale — ka minul on siin veidi asju ajada; ma ei saa õiendada seda värki, kui mõni teine vaatab pealt. Ole nii lahke ja mine välja.“

„Aga mu püksid?“ ahastab Kiir. „Alumine sats läks sinna, kuhu ta läks, kuid need pealmised? Kuhu jäid need? Anna kätte, pai sõber!“

„Ah, mis neist pükstest!“ heidab Paunvere kella-mehe käega. „Egas püksid tee meest; õige mees ise teeb

püksid. Mine, mine!“ tõukab poolalasti rätsepa ukse taha nagu kure.

„Armuvägi ja kõik sepasellid!“ hüüatab Imelik Tootsile. „Vaata ometi sinna! Kiir käib vallamaja õues püksata! Kas sa kunagi enne oled näinud seesugust lugu?“

„Mh-mh-mh, pup-pup-pup,“ naerab Toots. „Ega ole näinud. Kes teab, millised uued tuurid tal jälle on sees. Võib-olla, et just selkombel arvab kergemini kätte saada oma asunikutalu. Mh-mh-mh.“

Varsti seepeale ilmub vallamaja trepile sekretäri abi nagu kehastatud käskotsus ning kõlistab kella: koosolek algab. Ja siis juba on rätsepmeister Kiirel püksid jalas ning on ta igapidi krapsti-poiss; ainult see väike asi, et ta peab jääma ukse taha — ta pole volikogu liige. Ent kuulata ikkagi võib, mis räägitakse seal sees, kohtusaalis, abikantsleis ja nii edasi.

Koosoleku juhatajaks valitakse kangesti kräbe mees, nagu seda võib otsustada juba tema hääle järgi. Ses hääles on võim ja vägi ning oleneb sellest nii mõnegi Paunvere kodaniku heaolu. Kärbitakse palkasid, kus seda iganes teha laseb, sealsamas aga lisatakse mõnele o m a m e h e l e juurdegi: elagu ja olgu — tal on palju tööd; egas see ole naljaasi, kui inimene . . .

Protokoll kirjutab sekretär i s e e, ja tema juba ei jää häтта. Kui keegi käremeelne pops kipub rihvima tema palka, siis saab vastulauseks sellise vingi kõne, et kõigil volinikel hakkavad kõrvad jooksuma mäda.

Viimaks siis tuleb arutlusele ja kangele kaalumisele see Georg Aadniel Kiire palve, mille ta juba on kirjaltikult sisse andnud kolm korda. Kõiki häid asju on kolm, nagu ütleb rahvasõna.

„Jah,“ võtab sõna seesama Väana-Mart, „eks ta nüüd kuluks ära igapähele see asunikutalu, aga siin on vaesemaidki mehi, kes sõjas panid mokka oma tervise . . . Peaks nagu vaatama nendegi peale.“

„Vaata, kus kurat!“ puurib Kiir Lible kõrva. „Ise joob enda minu kulul täis nagu kaan, aga nüüd teeb lamenti! Ma lähen ja löön ta maha.“

„Kuule sõber,“ takseerib kellahelistaja, „sa haised.“

„Las ma haisen, aga selle mehe ma löön maha; mu hing ei pea vastu.“

Justkui sõge, kogu oma kõiega, tormab kohtusaali ning pöörab otse eesistuja nina alla: „Kas ma saan selle krundi või ei saa? Minu vend . . .“

„Palun teid siit lahkuda!“ teeb juhataja kerge viipe. „Teie ei kuulu siia.“

Järgneb

Björnsterne Björnsoni
ausammas Oslo

PÕHJAMAADE PARNASS

REISIMÄRKMEID NORRAST

vaid tõelised kirjanikud-prohvetid otse vanatestamentlikus vaimus. Nad on rahvast õpetanud, talle uusi ideesid andnud, teda teotsemisele valmistanud, nad on ise oma ülesannet äärmiselt tõsiselt võtnud ja seepärast on ka rahvas neid tõsiselt võtnud ja neid alati meeles pidanud ka pärast surma.

Juba Oslo paistab silma mälestussammaste suur arv, mis ehivad seda linna. Kõigepealt jääb silm pikemaks peatuma Rahvusteatri esisel platsil kahe norra suurmehe Björnsoni ja Ibseni võimsale mälestussambale. Need norra rahvuskangelased, kes elus olid teineteisele suureks võistlejaks, seisavad siin kivvi raiutuna teineteisele õige lähedal oma suurepäraseis poosides. Ibsenil käed selja peal, terav pilk nagu inimeste sügavamasse südamesse tungiv, Björnsonil käed puusas, kotkapilk elurõõmsalt kaugusesse suunatud, otsimas tulevikusihte oma armastatud norra rahvale. Ja nii seisavad need kaks kuhu siin, nagu sümboliseerides norra rahva iseloomu kaht külge, üks — sügavustesse puuriv, probleeme esiletoov, pessimismi kalduv, teine — avarustesse suunatud, elurõõmus ja elujaatav, optimistlik.

Meie matk läks Oslost Lõuna-Norra poole ja sealt paaripäevaline kõrvalepõige läände. Siin Atlandi ääres, Stavangeris, Norra vanas sadama- ja tööstuslinnas on sündinud ja teotsenud Alexander Kielland, keda meilgi omal ajal on võrdlemisi rohkesti tõlgitud. Ta isa oli rikas kaubamaja omanik, Kielland ise elas rikka mehena, oli Stavangeri linnapea ja seepärast ta esinebki piltidel ja isegi

Stavangerisse püstitatud mälestussambal ikka seisusekohaselt rõivastatuna ja tingimata tsilindris. Käisime Kiellandi suures, uhkes elumajas, Ledalis, mis asetseb keset laialdast vana parki, tuletades igapidi meelde meie endisi maamõisu. See maja muudetakse pea Kiellandi muuseumiks.

Ühe kõige meeldejäävama mulje jättis koht, mis on ühenduses ühe teise norra tähtsa kirjaniku, meil küll vähe tuntud poeedi ja romanisti Arne Garborgi eluga. Valitsus vallasand ta riigirevidendi kohalt ühe ta romaani pärast, mille ideed võimudele ei meeldinud. Nüüd elatas ta end õpetajana ja ajalehemehena. Oma suveveetmiseks oli ta valinud Lõuna-Norra Järenis ühe õige üksildase koha. Kaugel kõigist inimelamuist, kõrgete kaljumägede vahel, kuhu ainult kitsas karjateerada üles viib, oli ta endale ehitanud ühte natuke madalamasse kaljusoppi väikese väga lihtsa suvemajakese. Õhukeses mullakamaras kasvab ainult mõni üksik kehv lehtpuu ja harv pöösas. Ja siin tõelises üksinduses veetis Garborg oma suved ja kirjutas oma suured romaanid. Ja siia üksindusse on ta soovinud saada ka oma viimse rahupaiga. Siia oma suvemajakese kõrvale on kirjanik maetud ühes oma naisega. Garborg a. 1924 ja naine a. 1934. Kõrge, muruga kaetud kääbas, millel sel aastal põua tõttu rohi kõrbenud, paari mälestustahvliga, kus peal nimed, aastarvud ja mõttesalm. Ja nii puhkab see otsiv, rahutu vaim siin üksinduses vaikist und. Ja ainult üksikud, kes ta igavesest loomingust tõsiselt huvitatud on, leiavad siia teed, et mäestiku vaikuses mõned minutid hardumuses

Ilma tegemata mingit statistikat, võib julgesti öelda, tundes asjaolusid isegi pealiskaudselt, et pole maailmas teist maad, mis suhteliselt oma rahvaarvule oleks andnud niipalju maailmakuulsaid kirjanikke kui väike Norra. Björnson ja Ibsen, Kielland ja Lie, Hamsun ja Undset, Bojer ja Duun jt. Igatahes üle kümnekonna nime, keda tuntakse igal pool kogu maailmas, kus aga ilukirjandusest üldse huvitatud ollakse. Ja need kirjanikud pole mitme sajandi kestel tõusnud ja kuulsaks saanud, vaid alates alles möödunud sajandi keskpaigast, nii siis võrdlemisi lühikesel ajajärgul. Norra on täie õigusega Põhjamaade Parnass.

Pole seepärast ka ime, et matkates Norras sulle näidatakse kõikjal kas maju, kus kirjanikud on sündinud, maju, kus nad on elanud või praegu elavad. Ja mälestussambaid on igas suuremas linnas arvukalt. Ja nimelt kirjanikele. Pole näha siin sambaid kuningale ega kindraleile, nagu silma paistab nii mõnelgi muul maal, kas või naaber- ja sõsarmaal Rootsis. Norras on nende asemel kirjanikud kui maa tõelised juhid ja valitsejad. Ja vaba, iseseisev norra rahvas ongi selle üle uhke, ja võibki õigusega uhke olla, sest eks olegi kirjanikud Norras tõesti rahvajuhid olnud. Tuletagem või meelde norra suurmehe Björnsoni poliitilist ja rahvamehelist tagajärjekat tegevust. Selle maa kirjanikud pole ialgi olnud tuulelipud,

Nørholmen,
Knut Ham-
suni elukoht

Maantee Norra mägedes

seista selles omapärasel kalmistus. Meie matkatee viis meid mööda Norra praegusaja välismaal vist küll kõige enam tuntud, tõlgitud ja loetud kirjaniku, vanameister Knut Hamsuni elukohast. See on Nørholmen, Skageraki lähedal, Lillesandi ja Grimstadi linnade vahel. Hästi korrastatud suurepärane iluaed suure kahekordse valgeks värvitud elumaja ees ulatub otse maanteele. Tagapool kaljumäe jalal näeme väikest madalat samuti valget majakest, kuhu Hamsun peitu tõmbub, kui tal vaja on rahu, et luua jälle mõni uus teos oma vaimustatud lugejaile. Ja nagu Norra ühest lehest lugesin, olevatki tal juba valmis uus romaan, mis ilmuvat sel sügisel korraga mitmes keeles.

Ilusast Nørholmenist ainult mõni teistkümmend kilomeetrit Oslo poole,

lähime väikesest nägusast Grimstadi linnakesest, kus elas apteekriõpilasena Reimanni apteegis noor Ibsen. Siin on ta kirjutanud ka oma esimesed teosed. Majasse, milles Ibsen elas, on nüüd Ibseni muuseum korraldatud.

Kuid mitte üksi kirjanikkudega ühenduses olevaid paiku ei näidatud meile matkal. Ka muudel aladel teotsejaid tuletati meelde. Nii nägime Lõuna-Norras Mandali linna läheduses norra suurima skulptori Wigelandi sünnikohta. Jälle väike valge majake ilusal mäenõlval oru kaldal puude kohal, kust see praeguse aja väljapaistvam norra kujur oma loomingu jõu kaasa tõi.

Tahtmatult tõuseb küsimus, miks Norrast on tõusnud niipalju võimsaid kirjanikke. Ja vist pole väga palju märgist mööda lastud, kui ütlen, et selleks on palju, kui mitte otustavalt isegi kaasa aidanud Norra looduse suurepärasus, selle ilu ja üht-

lasi monumentaalsus. Harvu maid on maailmas, mis sedavõrd palju silmale ja ilumeelele pakuvad kui Norra. Need lõpmatud kõrged mäeahelikud, loendamatud mäejärved, mäejõed, jõad ja kosed. Ja siis veel sügavates orgudes värvirikkses uppunud idüllilised külad ja väikelinnad. Ja Norra fjordid, see Norra kauneim omapära! Sõidad ja sõidad tundide kaupa, ikka ja ikka tõusevad su silmade ette mäed ja kaljud uutest vormides. Ja kui see kõik on maetud keskpäevase päikesepaiste sinasse või looritatud õhtuhämarusse, siis ei saa teisiti, kui jääd tummalt ja imestunudult seisma looduse ilu ja mitmekesisuse ees, samasuguses harduses nagu Ragni Bjørnsoni „Jumala teedel“. Ja säärane võimas loodus on tingimata suuteline inspireerima ka inimest looma midagi suurt, püsivat ja kaunist.

K. M.

Närofjord

Kunsti- ja kirjarahvast

E. Rulli tekst ja joonised

prof. A. Starkopf

Saab nalja näha
kunstivallas,
nii kaua kuni elab
„Pallas“

prof. N. Triik

Kui jalad mehe
rappa viivad,
siis võta appi
vaimu tiivad

KINO ÜMBER...

Meil Eestis on enam kui vähe neid kirjanikke, kes tihkavad (või oskavad) kirjutada kinost. Vähemalt suurem hulk kirjamehi on hääks arvanud seni kinost mööda minna võimalikult vähese enesekulutusega, enamasti üheainsa lakoonilise lausega: „Laadakaup“! Eks ole terve demokraatia sellistele ütlejatele laada kaup, kui üldse mõelda rahva osavõttu enese juhtimisest ja käesoleval korral võrrelda rahva armastust kino vastu, kusjuures peame nentima tõika, et kinos käib vähemalt 25 korda rohkem rahvast kui teatris. Kuid nagu tähendasin, leidub ka kirjanikkude seas üksikuid, kes elavad oma rahvaga kaasa ja on tähele pannud, et ka filmis on kunsti ning on tõdenud seda väga suurt mõju, mis kino tänapäeval avaldab inimese maailmvaate, meelsuse, maitse ja tunnete kujundamisele.

Kui meil kurdetakse, et niihästi haritlaskond kui ka harilik kodanik on ainult pinnaliselt või ladvakasvuliselt suutnud Euroopasse tungida, siis lisan omalt poolt julgusti juurde, et siin just kinol lõviteene ongi. Kinoliselt oleme Euroopas, või õigemini Berliinis, sest säält on ju meie filmid pärit. Selle kinnituseks toon väikesi tõsiasjakesi. Meie igapäevases riietuses, soengus, kõnnakus, kõnes, žestides ja üldse inimese kujus on märgata tugevat kinodiivade ja kino džentlmenide mõju ja võtteid. Üks teeb „Libahundi“ häält, teine „Frankensteini“ kõnnakut, kolmas jookseb dick-dofflikult peaga seinast läbi, neljas harjutab Greta Garbo klaasitud silmi, viies praktiseerib mõne tuntud staari lukuga pükse jne. jne. Kui mõni ajakirjanik usutleb teatrinäitlejat, siis on viimase esimene vastus: „Minu armsam ajaviide on kino ja film.“ Kui siis vahetevahel teatrit külastatakse, võib näha lavalgi aiva

suuri filmitähti lihalikus olemuses. Imelik on see, et need teatri „filmitähed“ ei tõmba rahvast enda juurde, kuna ometi teatri kunst on kõrgem — ja ainult paremad teatrinäitlejad pääsevad filmi. Siin on üks konks sees, — aga seda pole praegu aega juurelda.

Nii et, kas naera või nuta, igal pool ainult kino ja film. Kuid on siiski tubli osa kirjamehi ja rahva vaimlisi juhte, kes istuvad kohvikus, või... nende endi asi, kus — ja mõtlevad, et mis pagan see rahvas küll teeb ja kus ta käib, et ta ei lähe teatrisse, kontserdile, raamatukokku, muuseumi... Rahvas aga tõstab Willy Forsti moodi krae üles või lasseb Luise Ullrichi viisi pilgu alla ning vajub vaikselt ja kirjameestele nägematult pimedada ruumi valgeid kiiri kaema. See on tung valguse poole.

Kõik võiks nii olla ja minna nagu ta just on ja läheb, kui meil oleks ainult rahvas ja mitte vaimlisi juhte, ehk ümberpöörduks. Paraku on meil need mõlemad siiski olemas, kes kumbki nõuab oma õigusi. Praegune olukord on küll selline, et rahvas ise juhib oma maitset ja meelsust, mis ühes demokraatlikus riigis on täiesti loomulik ja õige. Kuid veel õigem on öelda, et meie maitset ja meelsust juhib kõrgem võim kusagilt mujalt. Ja nagu nägime, see kõrgem ei ole muud kui kino. Kinot juhib aga Saksamaa ja Saksamaad juhib... Kuid milleks laskuda teemast kõrvale. Kõneleme vaid sellest, et rahvas ise juhib ennast ning vaimlised juhid, kirjanikud-arvustajad (mitte kõik) on jäänud meelsuse ja maitse kujundamisel rahva seljataha, seega rahvast maha. Hüütakse küll tagant järele, aga rahva etteotsa see ei mõju (muidugi ainult see, mis puutub kinosse).

Tõsi tõeks, nali naljaks. Nüüd vaadeldem asja erapooletumalt ja asjalikumalt, so. rohkem rahva seisukohalt, kelle hääle praegu kinoasjanduse tundmises on jumala hääle, kelle vastu ei saa keegi.

Ajad on muutunud. Rahvas ise on valinud enesele kunstiala — filmi ja vallutab sellega maailma. Film on 20. sajandi uusi ja avaraid võimalusi otsiva demokraatia võit näitekunstis. Film vastab ajajärgu mentaliteedile ja on kunst kõigile, mille järele on vajadust tuntud terve ajaloo kestel. Film on näitekunsti ala, mis oma arenemise teel võib pakkuda korraga kõigile seda, mis nimetatakse kunstiliseks elamuseks, sest temas on võralt rohkem mõjuvahendeid inimmeelte võitmiseks kui üheski teises kunstialas seni. Õieti ei ole ju filmikunst muud midagi kui teatrikunsti teoreetiliselt ettenähtud arengu praktiline läbiviimine aseainega, kergeimate kuludega. Meie teame, et ehtsaid kalliskive võivad kanda ainult üksikud, samuti teame, et ehtsaid järelehtuist võivad lahutada ka ainult üksikud, asjatundjad. Suur hulk võtab aga kõike järelehtuist ehtsana, iseäranis veel siis, kui järelehtu on selle teoreetiliselt ettekujutava ehtsa arengu imitatsioon, nagu on seda film teatrikunstile, sest tõeliste väärtuste vahe on sellega ju väiksem. Ainult need vaidlevad filmile vastu, kes on suured individualistid ja tahavad kunsti ainult kitsama ringi eesõiguseks näha ning tammuvad vanade traditsioonide ja tardumise kammitsas. Kui mitte lähemad aastad, siis aastakümned kindlasti murravad kõikide vastupanu kinole ja sunnivad teda arvestama kui kunstiasutist. On selge, et 20. sajandist peale kirjutatakse teatri ajalugu ainult ühenduses kinoga, kus kino asub esimesel kohal. Ja iga selle maa ja rahva teatri ajalukku jäävad tühjad leheküljed, kes ei arenda oma filmitööstust. Mida varem sellega alatakse, seda parem ja kaugemale jõutakse, sest kord saab ta ometi vältimatuks igapähele, kes tahab kultuuri kanda ja mitte viimaseks jääda. Pole meil Eestiski tarvilik teatrikunsti lünka sisse jätta ega aastasadadid teistele järele sörkida, nagu see seni olnud. Ei maksa vist paremaid aegu oodata, ega lootada, mil asi ise küpseks saab.

Iga uus ettevõtte vajab juhte, kes oma tööd armastavad ja selle edusse usuvad. Ei kõlba ka filmitööstust arendama need, kes temale seni vaeulikud olnud, teda vihanud ja halvaks pidanud. Ei saa oletada, et kunstilistes töekspidamistes saaks olla pauluslikku ümberpöördumist ja armumist esimesest silmapilgust. Kui aga niisugune asi juhtub — siis sünnib see enamasti raha pärast, vahel ka koha pärast.

Ermu Verme

Paremal:

Kas on teil see tunne,
et see on August Sunne?

Vasakul:

Ei passi kohvi peale hapu mant,
kuid kohvikusse sobib lilla elevant

ALMA OSTR-OINASE SÜNNIPÄEVAKS

16. sept. s. a. pühitseti A. Ostr-Oinase viiekümneaastast sünnipäeva.

Üldiselt ei pea naised tarvilikuks oma aastatest juttu teha, A. O. on aga nii palju teinud oma elus, mida harilikult naised ei tee, et ka 50-nda sünnipäeva pühitsemine on tema suhtes päris loomulik asi.

Küllastasin A. O. tema kodus Tallinnas, nüüd peale juubelit, et natuke kuulata A. O. tulevikukavatsustest, sest minevikust on juubeli puhul palju räägitud ja kirjutatud.

Kutse- ja kodutöö kõrval on A. O. rida kõrvalhuvisid, nendest haaravad teda kõige rohkem lastekaitse ja lastepsühholoogia probleemid.

A. Ostr-Oinas
tütardega

Iseloomustavaks A. O. on tema püüdmine leida praktiline rakendus oma teoreetilistele teadmistele ja ümberpöörduvalt. Ajal, kus A. O. tegutses Tallinnas linna hoolekandeosakonna juhatajana ja oli üle koormatud tööga, õppis ta õigusteadust ja lõpetas Tartu ülikooli, nii et praegu tegutseb advokaadina.

Kodus tegeldes oma laste kasvatusega, tärkas A. O. huvi põhjalikult

lastepsühholoogiaga tutvumises, hiljem asutas A. O. kasvatustöuauandepunkti vanematele, kus ta töötab praegugi. See võime, leida kooskõla teooria ja praktilise elu nõuete vahel, on iseloomustav, A. Ostr-Oinasele. Ühendatud raudse tahtejõuga, on ta loonud omapärase, eluküllase inimese, jääb ainult soovida, et see kestaks veel palju, palju aastaid.

V. P.

SOROPTIMIST-KLUBID

Ameerika algatusel tekkisid laialt tuntud Rotary klubid. Samade sihtide taotlemiseks asutati vastavad naiste klubid, Soroptimist-klubid. Klubi nimi on tuletatud ladinakeelsest sõnust „soror“ ja „optimo“. Klubid on rahvuslikud, kuid rahvusvahelise ulatusega.

Esimene Ameerika Soroptimist-klubi asutati Oaklandis, Kalifornias, a. 1921. Sellele järgnesid peagi teised klubid Ameerikas ja mujal. Ameerika klubid liitusid föderatsiooniks, kuhu ka klubid teistes maades pidid liikmeks astuma. Inglise ja prantsuse naised jäid äraootavale seisukohale ja löid lõpuks Londoni konverentsil a. 1927 Euroopa föderatsiooni, rippumata Ameerikast, kuid töötades kontaktis temaga.

Euroopa föderatsiooni asutajad leidsid, et iga organitiid. Eestis töötab kaks klubi, üks Tallinnas, teine Tartus.

Euroopa föderatsiooni asutajad leidsid, et iga organitiid ainult siis suudab kõige tagajärjekamalt arendada oma tegevust, kui see on kooskõlas oma kodumaa seaduste, kommete ja iselaadiga.

Soroptimist-klubid ei ole klubid tavalises mõttes, nad on naisühingud kutse alal tegutsevate naiste koondamiseks. Soroptimist-klubid ei saa liiga suureks paisuda, kuna igalt kutsealalt võib liikmeks saada ainult üks esindaja.

Klubi sihiks on arendada töötavate naiste ühistunnet, tõsta kutsetaset, äratada valmisolekut teisi aidata, teisi teenida, õppides tundma teiste püüdeid ja raskusi.

Soroptimist-klubi on ühtlasi rahvusvaheline ühing, see tähendab mitmesugusest rahvusest sõprade ühing. Ei saa olla ei kasulikku koostööd ega tõsist sõprust, ilma et ei tuntaks vastastikku üksteise tarvidusi ja võimalusi nende täitmiseks, ilma et ei tuntaks elu ja olusid teistes riikides. Soroptimistid kasutavad iga võimalust kokku puutuda teiste maade soroptimistidega.

Teiseks tähtsamaks klubi sihiks on: töötada maailma rahu kasuks inimsoo huvides. Sorop-

timistid ei ole paljad unistajad, nad püüavad tutvuda võimalustega, arvesse võttes tarvilikku aega, mis kulub teatava idee edasiviimiseks.

Dr. Marthe Oulié, Pariisi soroptimist, prantsuse maa-deteaduse ühingu kuldmedali omanik, toob ühes oma kõnes huvitava näite üksmeelse väljaastumise mõjust. Norra ja Rootsi vahel pidi sõda puhkema. 300.000 naist alustasid energilist võitlust selle vastu. Nad avaldasid nii suurt survet avalikule arvamisele ja valitsustele, et mõlema riigi lahutus toimus rahulikult, kokkuleppel.

Neid põhimõtteid on omaks võtnud ka eesti soroptimistid. Püüame olla tolerantid, otsekohesed, õpihimulised, sõbralikud, teenistusvalmid. Kohustume püüdma oma kutsealal kõige kõrgemale tasemele. Püüame valada oma aateid oma tegudesse. Katsume ühiskonda muuta elukõlvuliseks. Peame kontakti teistega, kellel samad aated. Eesti klubid on veel noored, kuid küllaltki elujõulised.

Klubi istungeid peetakse kord kuus. Liikmed tutvustavad koosolijaid oma kutsega. Nad jutustavad, kuidas nad on sattunud oma kutsele, kas see neid rahuldab, mis raskused esile kerkivad, missugused neist ajast ja kriisist tingitud, missugused kõrvaldatavad. Kuuleme edusammudest vastaval alal, uemast kirjandusest. Kui palju ühist on kutse alal tegutsevatel naistel, olgu nad arstid, advokaadid, õpetajad, ametnikud, kunstnikud, kirjanikud, käsitöölised, perenaised või mis tahes. Sisukad ettekanded tekitavad vaidusi. Põhikirja järgi on parteipoliitilised ja usulised teemad keelatud, kuna need harilikult sünnitavad soovimata lahkuminekuid.

Soroptimistide klubid ei tegutse häätegevuse alal, kuna selleks on Eestis teisi organisatsioone, kuid üksikjuhtudel toetatakse puudust kannatajaid. Klubid on nagu laboratooriumid, sääli tekkivad mõtted viiakse ellu teiste vastavate olemasolevate organisatsioonide kaudu. Kord aastas peetakse ühine koosolek rotary-klubiga, et ei kaoks vajalik kontakt. Klubi liikmed on eluaegsed, kuid peavad lahkuma klubist, kui nad muudavad oma kutset ja nende uus kutse klubis juba esitatud.

M. Kurs-Olesk

„Vanemuise“ tantsutrupp „Nahkhiire“ peaproovi ajal, jalutusruumis

Tantsulisi küsimusi

Ent see pole veel tantsupublik, pole selline publik, kes läheb vaatama tantsu tantsu pärast — see on oma, nü. kodune publik, need on tantsijate sugulased, tuttavad, sõbrad, ka võistlejad mõnest „naaber“-studiost, kes lähevad vaatama, kuidas tantsib „meie Aino“ või „meie Laine“ ja kelle huvi määrab just see fakt, et „m e i e Aino“ tantsib, ja kel pole tähtis see, k u i d a s ta õieti tantsib.

Enamjaolt ei jätku seda ülalkarakteriseeritud publikut, nagu öeldud, palju rohkemaks kui kaheks korraks ja teiseks, nad ei lähe vaatama tantsu, kui „meie Aino“ ei tantsi. See on vist teatud määral kõikjal nii, ent eriti on see maksev provintsi, väikelinnade kohta, kus üldine arusaamine tantsust veel vähe arenenud. Tallinnas igatahes on seda juba palju vähem kui näiteks Tartus, kus oma linna tantsustuudiote õpilasõhtud leiavad, mõned kaunis rohkesti, mõned isegi ülirohkesti, publikut ja poolehoidu, kus aga ei leidu üldse publikut mõnele neist õpilasõhtuist vaieldamatult paremale tantsetendusele, nagu mitte väga ammu — paari-kolme aasta eest — Läti Rahvusooperi ballett, mis Tallinnas andis kolm menukat etendust, pidi Tartus üldse etendusest loobuma, sest et eelmüügil oli ostetud pileteid häbitavalt vähe.

Sellevastu aga võidi veel tänavusel kevadisel poolhooajal lugeda ajalehest, et Tartus E. Stahlbergi stuudiole sai osaks — palju oleks muidugi ütelda vaimustatud, palju vist ka soe — aga, noh, ütleme heatahtlik, aga, mis peasi, üldse tõsiselt-võttev arvustus. Tallinnas selle stuudio esmakordne esinemine, mis toimus „Estonia“ laval, kujunes küll omamoodi „naelaks“, kuid ainult „teisest küljest“, nagu ütleb Gogol. See oli nimelt väikest viisi skandaal, nii nõrka esinemist ei mäleta näinud olevat, ja publikult kuuldus korduvalt arvamust, et „Estonia“ ei oleks pidanud andma oma lava sellise allpool arvustust seisva etenduse jaoks, ning ajalehtedes nõuti, et keelataks selle stuudio juhatajanna poolt reklaamitud esinemine Viini tantsuvõistlustel, igatahes eesti tantsukunsti esindava rühmana.

Tänavune aasta, mil eesti kutseline teater pühitseb oma 30-aastast tegevusjuubelit, on toonud ühtlasi ka eriti meie tantsusõpradele rõõmustava sündmuse: „Estonia“ ballett — seni meie ainuke —, tähistades oma olemasolu 10. aastat, tõi lavale balleti „Pähklipureja“ ja saavutas sellega täieliku tunnustuse nii arvustuselt kui publikult. Viimast leidis isegi nii rohkesti, et ballett võis minna üle lava 17 korda ja vist enamik kordi täie saali ees. Igatahes märkis „Estonia“ direktor hooaja lõpul, et tantsetenduse küllastajate arv on rekordiline sel hooajal kõigi teiste teatrilade hulgas.

17 — see etenduste arv on publiku osavõtu rekord meie tantslavastustest. Nüüd võiks ehk peaaegu loota, et meil, vähemalt Tallinnas, on võidetud oma kindel tantsupublik. Igatahes peaks nü. kasutama konjunktuuri, peaks haarama juhuse otse kahel käel ja püüdma kindlustada publik tantsule, võita teda juurdegi, süvendada ta huvi, arendada ta maitset, kasvatada tas vajadus tantsu järgi. Sest publiku puudumine oli see, mis seni tähtsal määral pidurdas meie tantsu arengut. Kõnelen praegu kutselisest teatritantsust, mitte erastuudiote korraldatavast õpilasõhtuist ega üksikute nn. kontsertantsijate esinemisest. Õpilasõhtute puhul armastavad meie ajalehtede tantsuarvustajad sageli kiita meie suurt huvi tantsukunsti vastu, nähes selle tõendust asjaolus, et õpilasõhtused — mis muide lähevad üle lava vahel kaks korda, kõige sagedamini aga vaid üks kord — on harilikult kaunis publikurohked.

Ärgu arvata, et see oli traditsiooniline Tallinna ja Tartu vaimu kokkupõrge. Sest, tõepoolest, neil esinejail polnud midagi näidata, kui mitte seda, kuidas tantsima ei pea: ei maksa rääkida kompositsioonide primitiivsusest, selle nõrkuse võivad vahel teha tasa teised paremused, ent millised siin? Tehnikast ei saa rääkida, sest tasakaalu otsisid need esinejad asjata iga lihtsaimagi poosi juures, puüdis tantsimise asemel tuleks nende juures küll rääkida mingist — vabandatagu see väljendus — puüti ronimisest. Muidugi võidakse öelda: õpilaste asi. Ent on olemas teatud algelised nõuded liikumise, ka kostüümide, kogu esinemise kohta, millede rahuldamist võib nõuda ka õpilasõhtuil, mida aga kõnesoleva stuudio õpilased, vähemasti seekordsel esinemisel ei suutnud täita. Kavatsmata laskuda üksikute tantsuõhtute vaatlusele, ei saanud siiski hoiduda ütlemast ülaltoodut just selle stuudio esinemise puhul, sest see tõepoolest ületas kõik piirid — allapoole. Võimalik, et seekordne esinemine oli vaid lihtsalt enneaegne ja et me näeme tulevikus sellelt tantsukoolilt veel häid saavutusi, kuid siis peaks igatahes peetama silmas, et *nii suguste* võimetega on õieti lubamatu tulla avalikkuse ette. Suurimaks halbuseks siinjuures on, et säärase esinemistega kistakse alla tantsu üldist taset — juba võiski kuulda räägitavat, et E. Stahlberg on oma stuudio lavaletoomisega osutanud kõigile hilisemaile esinejatele suure teene, sest, vaadates pärast teisi, näisid kõik, ka kõige nõrgemad, tõepoolest midagi võivat, näisid paremad, kui nad olid näinud muidu. —

Tallinnas, kus on rohkem võimalusi tantsu nägemiseks, kasvab huvi tantsu vastu ja arusaamine temast muidugi jõudsamini kui meie teistes keskustes. Mitte viimasel kohal pole siin väliskülastajate tantsijate — sageli tõesti heade — esinemise mõju. Ometi aga jäävad kõik sellised üksikud esinemised, olgu omade või külastajate poolt, olgu stuudiote õpilasõhtud, vaid harvadeks, juhuslikeks tantsunägemise võimalusteks, mis ei suuda küllalt pidevalt ja mõjukalt kasvatada meie publikut tantsule. Tähtsaim vahend selleks kasvatuseks on järjekindel tantsuetenduste jälgimise võimalus. Selliseid järjekindlaid etendusi saab võimaldada ainult teater. „Estonias“, nagu öeldud, on tants enda iseseisvaks alaks nü. läbi võidelnud ja nüüd on võitnud ka publiku poolehoidu. Loodame, et asi ei jää selle juurde, vaid areneb edasi, et teater laiendab, avardab tantsuala võimalusi. Esimeseks tingimuseks sellele on pidev tantsuetenduste jätkamine.

Mitte ainult publiku huvi kindlustamine ei nõua seda, vaid ka meie tantsu, meie tantsijate areng. Sest on vähe sellest, et tantsijad saavad esineda muusikalavastuste raames üksikute tantsunumbritega — see on liiga väike ülesanne,

Amalie Kõnsa, tartlaste omaaegne armastatum näitlejanna, on jõudnud haruldase juubeliaastani: 50 aastat laval tegev olla

mis ei nõua jõupingutust, enda kokkuvõtmist, oma parima väljapanemist ja mis seega loomulikult ei vii kedagi oma võimiste tipule. Iseseisvate tantslavastuste varal aga kasvab tantsija, nad nõuavad kogu ta jõudu ja viivad teda edasi, ning tantsija seega omakorda viib edasi meie tantsukunsti. Loodame „Estonialt“ edaspidi igal hooajal ühe balleti, võib-olla isegi kaks, nagu lubas „Estonia“ ballettmeister „Pähklipureja“ lavaletuleku eel, juhuks, kui see ballett peaks õnnestuma, kui tal peaks olema minekut. Ta ju vist õnnestus — nii siis ootame teatrilt sõnapidamist!

Peale Tallinna võiks meil esialgu olla juttu pidevast tantsuviljeldusest vist ainult Tartus, siingi muidugi vaid teatri juures — s. o. „Vanemuises“. Viimane on hankinud endale liikumisjuhi, kes oma endises tegevuses Viljandi „Ugala“ juures on võitnud lugupidamist. „Vanemuises“ on asunud tööle tantsrühmadega hoogsamalt kui enne, veel tänavu sügisel on palgatud uusi tantsulisi jõude. Vist on küll enamusel tantsrühma liikmetel esinemine kohustuslik ka muis lavastustes, ent nende peajõud peaksid kuuluma tantsule. Jällegi — üksi teiste lavastuste raames esinemisest on vähe, oleks vaja iseseisvaid tantsulisi esinemisi. Kui esialgu pole teostatav, kas rühma võimete tõttu või ka ainelistel põhjustel, pikemate tantspantomimide lavastamine, siis võiks ometi anda tantsuõhtuid üksikuist lühemaist paladest koosnevate eeskavadega: siin võiks olla suuremaid ja väiksemaid rühmatantse, mõnesuguseid süite, solistidelt üksiktantse jne. Ja neid esinemisi tuleks korraldada järjekindlalt, neid tuleks jätkata, ka kui publik kohe ei tule kokku murruna, ka kui arvustus suhtub esiteks jahe-dalt. „Estoniale“ veel 1929. a. — pärast kolme iseseisvat lavastust! — üks arvustaja andis sõbralikult nõu jätta tegutsemine tantsuga kui iseseisva teatrilaga. Ent usk, visa püüdlus viisid ometi sihile. Tahaks loota, et sellest ei tule puudu ka „Vanemuisel“, ja siis ei jää edu kindlasti tulemata. On tarvis julgust ja indu publiku esialgsest ükskõiksusest ülesaamiseks — ent lõppeks võidetakse seegi kindlus.

Justa Kurfeldt

VÖRU „KANDLE“ TEATER 10-AASTANE

24. ja 25. oktoobril märgib Võru „Kandle“ teater oma 10-a. juubelit.

Üks vanemaid Võru tegelasi jutustas mulle järgmise lookese Kreutzwaldist:

Võrus elades oli lauluisa peaaegu ainuke agaram eesti elu edendaja. Juba tükil ajal Kreutzwald rääkis kokkupuutujaile, et kohalik eesti seltskond esineb avalikkuse ees millegi „enneolematuga“. Kreutzwald kirjutas siis esimest eestikeelset näidendit. Näidend valmiski ja autor ristis teose „Peeter Suureks“, kuna näidendis käsitleti selle tsaari elukäiku. Alustati siis hoogsate proovidega, mis teostusid Võru saksa seltskondlikus majas, nn. „Verein'is“. Näidendi lavastajaks ja näitejuhiks oli muidugi Kreutzwald ise. Proovid kestsid, kuid siis nähti Kreutzwaldi ühel õhtul „Vereinist“ väljumast ärritatult ja lõkendava näoga. Ta tormanud koju, rebinud „Peeter Suure“ puruks ning heitnud tükidki tulle.

Põhjused, mis lauluisa pahandasid niivõrd, et ta katkestas jalamaid näidendiproovid ja põletas käsikirjad, liiguvad veel praegugi paljude võrulaste suus kahes variandis. Ühe järgi keegi osaline lausunud näidendi autorile, et teos venivat hirmsasti, kuid saksa soost preili Escholtz'i mälestuste järgi, kes oli Kreutzwaldi

Tänavuse esietenduse „Mees merelt“ tegelaskond

„Kandle“ teatri juhtkond: vasakult A. Torop — üldjuht, V. Krull — talituse juht, J. Murro — teatrirvanem, A. Tammissaar — asjaajaja, E. Pärnmäe — kunstiline juht

lähemaid tuttavaid ja kes alles mõni aasta tagasi suri, lõpetati näidendi proovid tegelaste saamatuse tõttu.

Nagu paarilt teiseltki Võru vanemalt tegelaselt kuuludub, olevat Kreutzwald tõesti kirjutanud esimese eestikeelse näidendi, mille harjutused katkestatud alles peaproovil. Kõiki olemasolevaid andmeid ja säilinud mälestusi arvesse võttes peab Võru olema kohaks, kus eesti näidendi oma esimesed nõrgad juured mulda sirutas. Ja see oli juba ca 80 aastat tagasi.

1926. a. „Kandle“ seltsi näitleja Elmar Lampson (†) pani aluse pool-elukutselisele teatrile Võrus. Varemil päevil ja aastail tehti küll ka Võru „Kandles“ teatrit, kuid juhuslikult ja asjaarmastajate poolt.

Nüüd 10 a. möödudes on Võru teater sündinud teiskordselt ja — elukutselisena.

Alles paar kuud tagasi, juubeliaasta hakul, sündis see. „Kandle“ teatrit juhitakse alanud hooajakünnisel samadel alustel nagu kõiki meie elukutselisi teatreid. See suur murrang haaras ka Võru teatripubliku. Kui varem tihtigi „Kandle“ teatri etendusel võisime näha inimesteta toole, siis tänavused 5—6 etendust on teinud „Kandle“ saali mesilaspesaks. Selle on taganud kahtlemata Võru teatri juhtide ja kogu teatripere visa püüe ning tugev annus usku oma võimetesse. Nii võib meie noorim elukutseline teater ja tema publik pühitseda rõõmsameelselt oma esimest juubelit, kuna „Kandle“ teatri juubel on ka kogu Võru linna juubel.

A. Paluteder

Hooaja algus

Vanemuises toimus suure nägude vahetusega. Lahkusid Tartust L. Lindau, T. Kroon, H. Uuli ja K. Siimuse ning juurde tulid A. Meering, E. Maasik, O. Lipp, A. Sagor, O. Birk ja E. Pärn. Ei saa kindlasti ütelda, kas „Vanemuine“ selle ümberistumiste rohkusega võitis või kaotas, seda näitab eelolev hooaeg. Uuest on igatahes E. Maasik ja A. Mering (ka O. Lipp) väga head jõud, aga ka lahkunud neli parimat on tunnustatud lavainimesed.

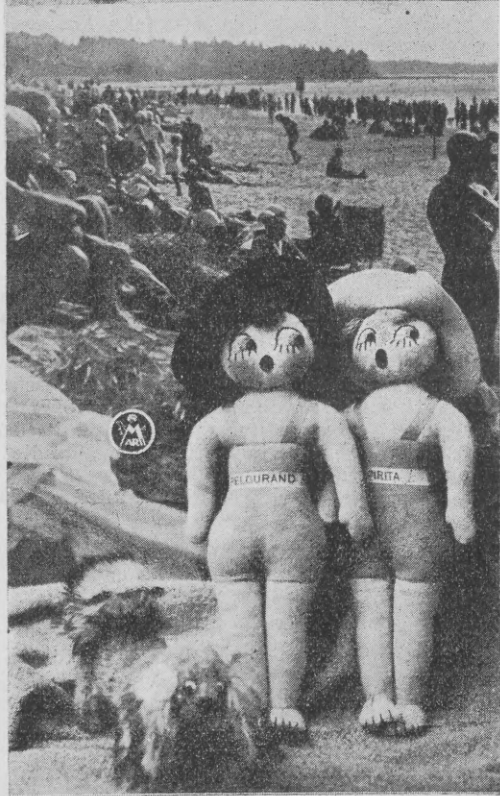
Lavastused, millega „Vanemuine“ algas oma käesoleva hooaja, ei olnud kõige õnnelikumad. Avatükk „1905“, dramatiseeritud peanäitejuht K. Aluoja poolt A. H. Tammsaare „Tõde ja õiguse“ III osa järgi kippus olema liiga katkendlik, üksikpiltide ja raamatu illustatsioonide kogu. Samuti oli sisu poolest ebaõnnelik ka operett „Nahkhiir“ oma tühise trallilöömisega.

Ometi ei olnud need mõlemad lavastused aga põhjalikult halvad. „1905“ on dramatiseeritud ühe Tammsaare filosofoeringuterikkama raamatu järgi. Ei ole sellepärast ime, et lavastuseski ei suudetud saavutada

kaasakiskuvat pidevust kogu mängu käigus. Kui kippus tühja jooksma revolutsiooni-meelolu, siis nende piltide keskelt läbikäiv Vargamäe inimeste draama oli seda kaasakiskavam — eriti draamatiseeringu lõpposas. A. Randviir Andres Paasina oli seal tõeline Tammsaare Vargamäe Andres, samuti K. Aluoja tema poja Indrekuna. Ning teisedki osalised täitsid tublilt oma kohta.

„1905“ on kokkuvõttes kindlasti lavastus, mis väärt on, et teda vaadata. Ilma pealetikkuva rahvuslusega, ilma lukõneliku paatoseta, nähtud läbi Tammsaare suure ja nukraloomulise hinge, haarab see draama meid kõiki kui punaste aastate ja karistussalkade veretööde kauge kangastus.

Umbes sama maksab ka „Nahkhiir“ kohta. Oma tegevustiku ja sisu poolest on see operett tühine jant ja kekslemine. Selle pahanduse teeb aga mitme võrra tasa J. Straussi muusika, millel lasubki lavastuse pearaskus. Ja kuna osad tüki olid jagatud suurte võimetega operetitegelaste vahel, samuti tubli oli lavastaja ja dekorraatori töö — siis kujuneb sellest asjast kindlasti hästimi-

nev lavastus. Elsa Maasik näitas end hea solistina, samuti võimsahääleline O. Lipp. Aga ka teised: H. Aren, A. Piller ja E. Pärn olid väga osavad ja kindlad oma osades.

„Nahkhiire“ puhul ei saa jätta märkimata ühte kõige suuremat edusammu kogu „Vanemuise“ viimase-aegses töös. See on tema tantsurühm, kes töötab Ida Urbeli juhatusel.

Võrreldes selle rühma esinemisi mõni aasta tagasi ja praegu, on vahe üllatav. On saavutatud ühtlane ja väga vao vahel hoitud esinemisoskus, puhtus, täpsus ning kergus terve truppi töös. — Kui sellel teel ja säärase

Uued eestilised nukutüübid

Meil on juba aastaid valmistatud igasuguseid nukke kuni portree-nukkudeni — kuid siiski pole katset tehtud tüüp-nuku loomiseks. Säärane „puuslik“ on kõigepealt plastiline ja väga ilmekas illustratsioon, kuigi mitte just nukk omaette, mõistetav ilma ta Kalaranna seiklusteta ja Öifrosiineta. Ses suunas on omamoodi teerajajaks Mari Adamson-Sannamees oma hiljuti müügile lastud Juku ja Manniga. Tahaksime loota, et nendetaoliste nukude tootmine kestaks kauem kui tujukas moekarje. Tarvitust võiksid nad leida tõesti algupäraste mälestusesemetena Eestist või ka auto õnnukudena.

Lääne-euroopalikum, kuid siiski ilmekas on ülalnimetatud kunstniku teine nukketüüp — rannanukud. Miss Pirita, Miss Pärnu või Miss Pelgurand sobiksid kaasa võtta suvitusemälestistena. Võib öelda, et mõlemas tüübis on kunstnik püüdnud luua oma tegelased nappide abinõudega — aina võites seega ilmekuselt.

eduga töö kestab, siis võib „Vanemuine“ saada tantsurühma, kes iga teisega võistelda võib.

Nende kiidu- ja tunnustussõnade järel ei saa aga sama ütelda „Vanemuise“ koori kohta. Vaid koguni vastupidi: koor on „Vanemuise“ paljude ebaõnnestumiste ja pahanduste peapõhjuseks. Need inimesed vaha laival harva oskavad seda, mis vaja teha ja kuidas vaja olla. Näiteks kas või „Nahkhiires“ ei jätta koori esinemine, mis peab kujutama miljonäri balli, ilmet sinnapoolegi. „Vanemuine“ peaks kiirelt tööle asuma just oma koori kallal, kui ta tahab lavastusi anda, kus esineb rahvast üle tosina. Sest selge on, et intelligentne, taibukas, oma osasse süvenenud ja täie andumusega asjale kaasa elav peab olema solisti ja primadonna kõrval iga tegelane, ka kõige väiksem, kes laival liigub. Pisasjadega algab kunst peale ja sagedasti on väikest osa palju raskem mängida kui suurt.

Möödunud aastal oli „Vanemuise“ töö väga viljakas. Publiku arv tõusis tervelt 80%, st. eelmise veidi alla 50.000 vaataja saadi möödunud aastal kokku 76.640 vaatajat.

Praegu on „Vanemuisel“ käsil uue teatrisaali ehitamise eeltööd. Tegelikku töösse tahetakse jõuda veel käesoleval sügisel ja tulevase hooaja alguseks uus saal valmis ehitada. Samuti on tulemas 30. a. kutselise teatrina töötamise juubel, mida tahetakse pidada koos „Estoniaga“.

*

Kibe töö käib ka teisel Tartu teatrifrontil. T. Draamateatri Seltsi Teatrikunsti Stuudios, kus lõpetatud on 2¹/₂-aastane teoreetiline osa, alati sügisel viimast praktilist aastat. Käesoleva talve jooksul tahab teatrikoal esineda 4—5 uudislavastusega.

E. R.

Foto Tekko

Tori muuseumi esimees A. Pulst avab A. Saali mälestustahvli (vasakul seinal). Avatud aknal istub Andres Saali pojapoeg

Foto Hinto

O. Luts seisab oma ehitatava maja ees

GRIMASSE PARNASSILT

KUTSUTUD KIRJANIK

Vana jumal: Peaingel Miikael, ole hea mees ja kõnni alla, Eestisse. Seal kirjutavad kirjanikud praegu ajaloolisi romaane. Kui mitu meest hakkavad ühe asja kallal soperdama, võib asi segamini minna. Sa vaata järele ja tee see asi ainult ühele ülesandeks.

Peaingel Miikael: Kuulan, Vana jumal.

Tuli Miikael maa peale, leidis ühe vanema kirjaniku, kes Vanajumalale küll pisut pahameelt oli teinud, kuid ometi oskas väga vagalt päikese poole vaadata.

Peaingel Miikael: Kuule Mait! Mina kutsum sind Eesti ajaloolist romaani kirjutama. Võid seda teha edasi ja tagasi, keegi ei tohi sulle midagi ette heita. Ja kui mõni teine peaks selle alaga tegelema, siis hüüa julgesti: „Käed küljest! See on minu monopol.“

JAAN VAHTRA JA RAAMAT

Keegi „rahvuskirjanik“ oli lasknud Jaan Vahtral oma raamatule kaanejoonistuse teha.

Raamatu valmides annetas ta ühe eks. Jaan Vahtrale ühes vastava pühenduse ja oma allkirjaga. Kuid Jaan Vahtra on tuntud selle poolest, et ta ei loe raamatuid, müüb annetatud eksemplare vanaturul maha. Nii oli ta toiminud ka seekord: „rahvuskirjaniku“ tähtis teos rändas otsejoones vanaturule.

Aga — „rahvuskirjanik“ sai asjale jälile, oli väga pahandatud, et kunstnik tema autogrammist nii vähe hoolib, otsis Vahtra üles. Algas järgmine kahekõne:

„Vabandage, teie olite müünud minu autogrammiga raamatu vanaturule?“

„Kuhu ma pidin ta siis panema?“

„See pole teist viisakas!“

„Eh, noormees! See oli kõige viisakam, mis ma sarnasel juhul võisin teha...“

TOSLEM — TOSLEMISM

Laudkonnas vaieldakse:

„Ei, ei! Toslemit kui isikut pole olemas! Keegi pole teda näinud, — puha väljamõeldis.“

„Kuidas? Keegi pole Toslemit näinud! Tolkneb igal pool, inimestele lausa risuks jalus ja sina tahad uskuda, et teda pole üldse olemas!“

„Oled sa teda näinud? Ma arvan mitte mujal kui teravmeelses karikatuuris?“

„Hee! Just olen näinud ja mitte ainult karikatuuris, vaid otse elusalt! Ja kui sa õieti teada tahad, — Toslemeid pole üks, vaid terve perekond.“

„Terve perekond?“

„Just terve perekond: üks peab end rahvuskirjanikuks ja sai kuulsaks sellega, et kirjutab väikelinna ajalehe kinni, teine usub et tema on arhustaja, kes arhustab välja auhindu, ning kolmas arvab, et temast võiks saada professor... toslemismi õppetoolile...“

„Tohhoh pööraseid! Või nii kanged mehed! Ja mina arvasin, et Toslem — see on vaimuka ajakirjaniku väljamõeldis...“

NOORMEES AJAKOHASE ROMAANIGA

Kop, kop, kop! kõlab toimetuse ukse pihta.

„Sisse!“

Uksele ilmub noormees, kaenlas ilmatu suur pakk, mis vaevalt uksest sisse mahub.

Noormees teeb viisaka kummarduse ja algab:

„Palun, kas võiks kõnelda toimetajaga?“

„Siin toimetaja, — mida soovite?“

„Vaat, mul siin uue ajakohase romaani käsikiri.“

„Kas see on kõik?“

„Ei, see on alles esimene osa. Teine osa on väljas trepil...“

ANEKDOOT TUGLASEST

Kõnelevad kaks kohvikuboheemlast:

„Tead sa mõnda lõbusat lugu Friedebert Tuglasest?“

„Hästi koomilist ja veidrat?“

„Just!“

„Tean!“

„Ja nimelt?“

„Nimelt et — Tuglasega pole üldse mitte midagi naljakat juhtunud...“

PUBLIK JA KUNST

Rain Rebas

Publik arvab endal õiguse olevat kunstilt kõike nõuda, mida ta nõuda oskab. Õeevastu ei luba ta kunstil endalt peagu midagi nõuda.

*

Eriti õigustatuks loeb end publik siis, kui ta on maksnud raha. Kõliseva vastu peab kohe antama esmaklassilist kunsti.

*

Publik teab, et raha eest võib kõike saada, kuid nähtavasti ei tea, et iga raha eest kõike ei saa.

*

Publik armastab uhkustada oma suure kunstniku või selle loominguga. Kuid talle on küllalt, kui ta kuulsat kunstnikku ainult korra on näinud või selle kunstist raasuke osa saanud, et kohe muutuda teadjaks ning asjatundjaks.

*

Et sama kunst ja kunstnik ühiskonnas püsida ja luua võib siis, kui on tarve tema järele ja kui ollakse harjutud sellest osa saama, seda ei võta publik vaevaks meeles pidada.

*

Kui publik millegagi rahul ei ole, siis ta viga enda juurest ei otsi. Süü peitub tema arvates ikka kunstnikus, kirjanikus, näitlejas, heliloojas, artistis jne.

*

Saeveskis

Kuused lõhnavad tõrvast,
villistades lõikavad saed
ja valmib lauahunnik vastne.
Korstnast tõuseb suits
varjuna, sulades taeva.

Masinarihmade käras
on mehed tööil.

Lõikavad hõõvlid ja saed,
ning saabudes õõ
matab endasse suitsu korstnaist.

Töö, töö, töö! —
kiirustab kõikjal kui heinalist vihm;
õuele koguneb virnasid sandleid.
Mehed vannuvad sindreid,
sest katkend on masinarihm.

Kindad lõhnavad tõrvast,
paigatud kuub, ja leib
taskus on ootamas lõunat.
Saabub kord igatset tund —
puhkavad tööndur ja kaater.

Et igal publikul selline kunst on, mida ta ise väärt on, seda ei armasta publik kuulda.

Publik nõuab kunstnikult suuri võimeid ja talenti. Kuid tal on ebamugav tunne, kui kunstnik temalt oma loomingu mõistmiseks nõuab intelligentsi.

Justus

„EESTI NAINET“

on ainuke naiste oma väljaantav ja toimetatav ajakiri.

„EESTI NAINET“

on seega kõige otsesemalt naiste huvide kaitsja ja väärtuste pakkuja.

„EESTI NAINET“

ei tugine ärilistele huvidele ega paku suurtele hulkadele meelt mööda ajakajalist sisu.

„EESTI NAINET“

on tõeline naiste ja kodude sõber,

Kaks raamatut marssal Pilsudskist

Jozef Pilsudski: „Minu esimesed lahingud“ ja dr. Stefan Pomaranski: „Josef Pilsudski“. Mõlemad Bernhard Linde tõlkes. Kirjastus „Varak“ 1936.

Esimeses raamatus kõneleb Poola vabariigi taaslooja marssal Pilsudski enesest ise, ja seega on see raamat, mille ilmumist eestikeelses tõlkes on oodatud juba ammu, erakordselt huvitav mitte ainult selle poolest, et kadunud marssal on osanud hästi jutustada, vaid et tal on olnud, millest jutustada.

Kogu poola rahva ajalootraagika ning vabadusvõitluse sangarlikkus näib nagu oleks leidnud kehastamist marssal Pilsudski isikus. Lugeses ta mälestisi poola legionääride heitlustist Maailmasõjas, näeme ühtlasi, milliseid siseheitluse palanguid tuli seejuures läbi elada ning kannatada kadunud marssalil. Ja meie näeme, kui lähedane oli talle iga kaasmaalane ning legionäär, kelle pärast oli ta hing tulvil täis raskeid kahtlustusi ning siseheitlusi enne iga otsuse tegemist, millest oleneb ta lahingukaaslaste elu või surm. Ainuke kõrgeim instants, kelle poole ta apelleeris või kellelt küsis nõu, oli ta südame-tunnistus, kes oli talle ühtlasi ka kohtumõistjaks.

Kui öeldakse, et lugeses suurmeeste memuaare on meil võimalus tungida nende mõttemaailma ning neid palju täiuslikumalt mõista kui lugeses mõnda nendest kirjutatud monograafiat, siis see on ülimal määral kehtiv marssal Pilsudski kohta. Kirjeldades sündmusi juurde ning analüüsib ta ka iseenast.

Selle raamatu ilmumise puhul jääb ainult soovida, et ka hilisem ning vahest veelgi huvitavam osa kadunud marssal Pilsudski mälestusist ilmuks eesti keeles õige peatselt.

Kahjuks palju halvem lugu on aga teise — dr. Stefan Pomaranski raamatukesega. Seda lugeses valdab kohe tunne, et autor pole tahtnud mitte niipalju kirjutada marssal Pilsudski elulugu kui midagi muud — vahest õigustada ta hilisemat poliitilist tegevust. Sel brošüüritaolisel raamatukesel on ainult 40 lehekülge teksti, millest veidi enam kui pool on pühendatud kadunud marssali eluloole. Kogu Pilsudski elulugu on aga olnud nii sündmusrikas ning vahelduv, et katses seda veidi enam kui paarikümnele leheküljele kokku suruda. on tekkinud mingi daatumitega varustatud lühike konspekt, milles isegi suuremail sündmusil peatumiseks pole enam ruumi kui mõningad read, rääkimata üksikasjust.

Suurt tähelepanu on selles brošüüris omistatud Poola pärast sõjajärgsele parlamendile ning selle materdamisele, kusjuures ei puudu ka sellised sõnad, nagu: müüdavavad kõlvatud tüübid, rahva organismi paise jne. Igatahes võib selle raamatukesega otstarve poolakail olea nii õilis kuitahes, kuid marssal Pilsudski eluloona ei vääri ta eestlasest lugejaskonna tähelepanu, sest pannud ta pärast läbilugemist käest, ei tea meie kadunud mars-sali elust paljut midagi enam kui enne selle lugemisele asumist.

Enn Kippel

A./S.

„D. Mirvitz & pojad“

Tallinn, S.-Tartu mnt. 13. — Tartus, Raekoja 6.

Soodsaim ostukoht

majatarvetes

Sügisloojaks ilmusid:

L. Tolstoi: Ülestõusmine. 1 osa.

MAAILMAKIRJANDUS NR. 2.

Tolstoi tähtsamaid romaane „Ülestõusmine“, mida mitmel korral filmitud, käsitleb südame-tun-nistuse ja armastuse mõjul tekkiva inimese vaimse ümbersünni, hingelisest madalusest üles-tõusmise probleemi. Pinevas sündmustikus rul-lub esile möödunud sajandi vene elu alates aristokraatiaga ja lõpetades sunnitöölistega. Tõl-kes on toodud ka vene tšensori poolt varemni kustutatud osad.

Tõlk. E. Hiir. 304 lk. Hind Kr. 3.75.

ELAVA TEADUSE sarjas — à 1 kr.:

E. Laaman: Eesti ühiskond, selle koostis, areng ja iseloom. 112 lk.

Teerajajana sel alal püüab „Tänapäeva“ lu-gejaile hästituntud ajakirjanik vaadelda nende jõudude koosseisu ja laadi, mis määravad meie majandusliku, poliitilise ja kultuurilise elu ise-loomu. On võõrastav, kui vähe meie üldsus kä-sitab peatükke, nagu: seisuslik ühiskond, kodan-lus juhina, talumehe tee farmeriks, haritlaskonna langus, väikekodanluse mäss jm. Ometi asetse-vad need küsimused rahva elus tähtsal kohal. Laialdase kirjanduse najal teeb autor julgeid järeldusi meie sotsiaalse elu iseloomu kohta.

E. Durant: Lood filosoofia aja-loost I.

Sokrates, Platon, Aristoteles.

Tõlk. L. Anvelt. 4 pilti, 112 lk.

Tänapäeval ei taheta nagu uskuda, et meie elul oleks veel sidemeid ammusurnud antiik-ajaga. Seda üllatavam on leida, et tolle aja mõtted elu põhiküsimustest on praegu sama värsked kui nad olid ligi 2500 aastat tagasi, et nad seni oma suuruselt on ületamatud. Harva on keegi filosoofiat nii elavalt loetavaks osanud teha kui W. Durant, kelle teos Ameerikas saavu-tas määratu menu.

A. Kipper: Maailmaruum ja tähed.

18 pilti, 112 lk.

Alati on huvitav kuulda lõpmatu maailmaruumi ehitusest, planeetidest, tähtedest, komeetidest ja udukogudest, mis nähtamatu jõu poolt hoitakse tasakaalus. Astronoomist autori ladusas käsit-luses muutub inimese püüd lahendada maailma-ruumi mõistatusi otse põnevaks lektüüriks. Kä-silletud on niisugused alad nagu planeetid, tähe-hiud ja -kääbused, kerpasparved, udukogud, maailma tühiruumid, kaksiktähed, elu võimalu-sed teistel taevakehadel jne.

Eesti Kirjanduse Selts

Tartu, Aia 19, telef. 6-01, posti jooksev arve 20-36.

KINDLUSTUSAKTSIASELTSI

EESTI UNION

TARTU OSAKOND ASUB

TARTU MAJAOMANIKKUDE PANGAS

SUURTURG NR. 7. TELEF. 15-62

Toimetusele saadetud:

Sõdur nr. 35—39.
Looming nr. 6 ja 7.
Muusikaleht nr. 7/8.
Eesti Noorus nr. 8.
Nädal Pildis nr. 22—26.
Aed ja mesila nr. 9.
Kooliuuenduslane nr. 7.
E. ja N. liidu kaubanduskoja majandus-bülletään nr. 2/3.
Eesti Kirjandus nr. 9.
Loodusvaatleja nr. 4/5.
Üliõpilasleht nr. 8.
J. Hollo. Kasvatuse maailm ja muid uurimusi.
Hind kr. 125. „Töökooli“ kirjastus, 1936.

Lotos-Henna

SHAMPOO-juuksevärvid värvivad juukseid lihtsa pesemisega igas soovitud nüansis (19 eritooni) pesukindlalt.

Henna-Persian

kulmuvärvid must ja pruun on loomuliku tooni poolest ainulaadsed oma ehtsuses, lihtsad käsitamises ja pesukindlad.

AINUVALMISTAJA EESTIS

Keemialaborat. „**Takema**”

Tartus

J. Hollo. Kasvatuse teooria. Sissejuhatus üldisse pedagogikasse. Soome keelest A. Elango. 120 lk. Hind kr. 1.50. „Töökooli“ kirjastus, 1936.

Eesti Naine nr. 10.

Taluperenaine nr. 10.

Eesti Raamat nr. 2.

Teater nr. 6.

Teater Vanemuine nr. 1 (7).

Kevadik nr. 4.

Suomalainen Suomi nr. 4.

Kasvatus nr. 5.

K. Ast-Rumor. Allah ja ta rahvas. Tähelepanekuid ja elamusi Marokkos. Kirjastusühing „Uus Eesti“ väljaanne. Tallinnas 1936. 228 lk. Hind kr. 1.50.

„Tänapäev“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90. Üksiknumber 35 s. Vastutav toimetaja E. ROONE. Väljaandja O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, Gustav-Adolfi 8, Tartu, tel. 2-66. Toimetuse ja kirjade aadress: „Tänapäev“, Tartu, Gustav-Adolfi 11, Postk. 76. Ilmus 10. oktoobril 1936. — Toimetuse kõnetunnid kl. 11—12 ja 2—3, telef. 14-29.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikiri saadetakse tagasi siis, kui selleks on lisatud mark. Ilmub iga kuu esimestel päevadel.

„Noor-Eesti Kirjastuse“ trükk Tartus 1936. a.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast.

PIIMAÜHINGUTE KESKLIIT

„Väieksport“

TALLINN, SUUR-KARJA 23

TELEFONID :

kaubaosakond — meiereitarbed 446-06
kaubaosakond — või 446-08

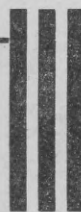
Võtab piimatalitustelt vastu

välis- ja siseturu võid, juustu ning muid piimasaadusi turustamiseks välis- ja siseturul

Müüb piimatalitustele

piimatööstusmasinaid
tünnimaterjali
võisoola
võivärvi
pärjamenti
väävelhapet
amüülalkoholi
ja kõiki piimatööstustarbeid

Perenaised!

Maitsvamaks toiduks on meie tööstuse

k o n s e r v i d :

Keeled	Kanapoeg puljongis	Puuvilja kompott
Seapeasült	Kirsid	Seened
Maksapasteet	Lillkapsas	Õunad
Gulaš	Ploomid	Ribi
Loomaliha	Pirnid	Seakoot

Omad kauplused: TARTUS:

Ülikooli tn. 7, telef. 12-59 ● Tähe tn. 72, telef. 12-18
Narva tn. 145, telef. 14-08 ● Narva tn. 9, telef. 12-22
Riia tn. 125, telef. 14-50 ●

VALGAS: Vabaduse tn. 32, telef. 32

Ühisus „Lõuna-Eesti Eksporttööstajad“

„PÄEVALEHT“

**minevikus, olevikus,
tulevikus . . .**

„Päevaleht“ oli see ajaleht, kes 1905. aastal Eesti rahva rasketel kannatusaegadel julgustas Eesti rahva eneseteadvust ja virgutas eestlasi võitlusele parema tuleviku eest. See üle 10 aasta kestnud võitlus krooniti Eesti riikliku iseseisvusega.

„Päevaleht“ on praegu Eesti suurim ja mõjuvõimsam ajaleht, kelle taga seisavad erksamad inimesed kõigist ringkondadest. „Päevalehe“ suur objektiivsus, suurte elutõdede õieti mõistmine ja eestluse ideaalidest kinnipidamine teevad ta kõigi poolt kõrgesti hinnatavaks.

„Päevaleht“ jääb ka tulevikus Eesti rahvale õiget suunda näitavaks tuletorniks. Tema minevik, olevik ja ülesseatud ideaalid kindlustavad seda.

**Lugege kõik „Päevalehte“!
Tellige kõik „Päevalehte“!**